

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Kvinna eller man - och där finns inga gråzoner minsann”

- En kvalitativ studie av upplevelser av föreställningar om kön
som förmedlas i könsutredningar

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
Kandidatuppsats
Hösten 2011
Socionomprogrammet
Författare:
Majja Solanas Carlsson
Pernilla Sivenbring
Handledare: Annelie Siring

Abstract

Titel: "Kvinna eller man – och där finns inga gråzoner minsann" – En kvalitativ studie av upplevelser av föreställningar om kön som förmedlas i könsutredningar.

Författare: Majja Solanas Carlsson och Pernilla Sivenbring.

Nyckelord: Transsexualism, könsutredning, könskorrigering, den heterosexuella matrisen, linjärt kön, queer.

Syftet med uppsatsen är att undersöka upplevelsen av huruvida personal som genomför könsutredningar förmedlar att de har en viss syn på kön och i vilken utsträckning personer som genomgår könsutredning känner att de kan beskriva *sin* könsidentitet i mötet med personalen. Uppsatsen bygger på följande frågeställningar:

- Upplever informanterna att det finns outtalade eller uttalade föreställningar om kön hos utredningspersonalen? Hur ser dessa föreställningar ut och hur förmedlas de?
- Vilket utrymme upplever informanterna att de gavs/ges att beskriva sin könsidentitet i samband med utredningen?

Vi har analyserat vårt insamlade material utifrån en socialkonstruktivistisk teorigrund med huvudfokus på Queerteoretiska perspektiv, samt med användande av Diskursteori och mer specifikt Diskurspsykologi. Resultaten påvisade att både upplevelsen av huruvida föreställningar om kön förmedlas av personal som genomför könsutredningar och den utsträckning som informanterna upplever sig kunna beskriva sin egen könsidentitet i varierar. Vi har uttolkat att samtliga informanter måste förhålla sig till en föreställning om ett originalkön, oavsett vad de själva har för föreställningar om kön. De som har ett förhållningssätt som ligger närmare personalens får dock en lättare passage genom utredningen då de inte möter på det diskursiva motstånd som de av våra informanter som har ett mer problematiserande förhållningssätt gör.

Abstract

Title: "Woman or man – and there are indeed no grey zones" – A qualitative study of experiences of conceptions about gender mediated in gender assessments.

Authors: Majja Solanas Carlsson and Pernilla Sivenbring.

Key words: Transsexualism, gender assessment, gender reassignment, the heterosexual matrix, linear gender, queer.

The aim of this study is to investigate the experience of whether personnel performing gender assessments mediates a certain view on gender and in which extension persons undergoing gender assessments feel that they can describe their gender identity in the meeting with the personnel. The thesis is built on the following question formulation:

- Do the informants experience that there are implicit or explicit conceptions about gender among the personnel performing gender assessments? What do these conceptions look like and how are they mediated?
- What space do the informants experience that they were/are given to describe their gender identity in the assessment?

We have analysed our collected material from a social constructivistic concept with principal focus on Queer theoretical perspectives and by using Discourse theory and more specific Discourse psychology. The results demonstrated that both the experience of whether conceptions of gender is mediated by personnel performing gender assessments and the extent that the informants experience that they can describe their gender identity varies. We have construed that all informants have to relate to a conception of an original gender, regardless their own conception of gender. Those who have an approach that is closer to the one the personnel have gets an easier passage through the assessment since they do not meet the discursive opposition as those of our informants that have a more problematizing approach do.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
1.2 Problemkontext.....	7
1.3 Begreppsdiskussion	9
2. Tidigare forskning och teori.....	12
2.1 Socialkonstruktivism.....	12
2.2 Kropp och kön	13
2.3 Skapande av kön genom performativitet	13
2.4 Den heterosexuella matrisen och (o)begripliga kroppar	14
2.5 Den linjära kroppen och att kunna passera	15
3. Metod	17
3.1 Urval och avgränsningar	17
3.2 Hur intervjuerna har gått till väga.....	18
3.3 Analys	18
3.4 Etiska överväganden	19
3.5 Vår egen roll.....	20
3.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	21
4. Analys.....	22
4.1 Informanternas syn på kön	22
4.1.1 Problematiseringsrepertoaren	22
4.1.2 Medelsvenssonrepertoaren	23
4.2 Informanternas uppfattning om personalens syn på kön	25
4.2.1 Kroppsrepertoaren.....	25

4.2.2 Beteenderepertoaren.....	27
4.2.3 Individdtänkrepertoaren	31
4.3 Informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen.....	33
4.3.1 Strategispelrepertoaren.....	33
4.3.2 Korten på bordet-repertoaren.....	36
4.4 Sammanfattning.....	40
4.5 Slutdiskussion.....	42
4.5.1 Originalkön.....	42
4.5.2 Lättare passage.....	43
4.5.3 Maktrelationer.....	44
4.6 Förslag till vidare forskning	44
5. Referenslista.....	46
6. Bilagor.....	48
6.1 Bilaga 1. Informantbrev	48
6.2 Bilaga 2. Intervjuguide.....	49

Förord

Först och främst vill vi tacka våra informanter som genom att dela med sig av sina berättelser har gjort denna uppsats möjlig. Tack även till Anna Johansson som hjälpte oss genom att med skicklighet översätta vårt abstract till engelska. Vi vill också rikta vårt varmaste tack till vår handledare Annelie som genom sitt aldrig sinande engagemang och utmärkta handledarskap har fått oss att tro på oss själva genom hela processen.

Slutligen vill vi tacka varandra för att vi valde att skriva denna uppsats tillsammans samt för fina och roliga samtal om uppsatsen och livet i allmänhet.

Majja och Pernilla november 2011

1. Inledning

Leslie Feinberg (1996) målar i boken *Transgender Warriors* upp en historia som har befolkats av transpersoner sedan urminnes tider. Feinberg beskriver hur redan de gamla grekerna ägnade sig åt könsöverskridande klädsel och uttryck och hur hela den grekiska mytologin är fylld av referenser till könsbyten, intersexualism och crossdressing. Längre fram i historien berättas hur Inkquisitionen dömde Jeanne d'Arc till döden till följd av hennes envisa vilja att bära "manskkläder" och anamma ett "maskulint könsuttryck". Hon blev hellre bränd levande till döds än gjorde avkall på sin identitet. d'Arc var inte ensam – flera historiska skildringar berättar om hur ursprungsbefolkningar i Latinamerika, Nordamerika, Asien och Afrika alltid innefattat människor som levt som könsöverskridare och hur dessa i många fall haft hög status i den egna gruppen. Feinberg beskriver hur sedan kolonialiseringen kom att undertrycka de flesta former av könsöverskridande och istället påtvinga människor det binära könssystem med två fasta köns kategorier som många idag förmodligen ser som något självklart som alltid existerat (Feinberg 1996).

Förflyttar vi oss till nutid befinner vi oss i en värld (om vi utgår från den västerländska kontext vi som författare befinner oss i) där vi upplever att samtidigt som vi utvidgat könsmodellerna är de begränsande som aldrig förr. Könsuppdelningen gör sig påmind från dag ett när vi föds och vi antingen placeras under det rosa eller det blå täcket till vår sista dag då begravningsbyrån vill veta om det var en man eller kvinna som dött för att rätt blommor ska kunna väljas till begravningen. Under åren där emellan ska vi ta ställning till allt från val av toalettök och vilket omklädningsrum vi väljer på gymmet till vad vi vill jobba med – val som alla är könskodade. Detta förgivettagande av kön som oföränderliga kategorier ställer givetvis till det för alla dem som inte känner sig bekväma inom de snäva normer vi har att förhålla oss till när det gäller kön och könsuttryck.

Allra svårast blir det förmodligen när upplevelsen av könet inte överensstämmer med det juridiska kön som tilldelats en vid födseln. Detta går under benämningen transsexualism och är i Sverige kategoriserat som en psykiatrisk diagnos. Ibland har personen ifråga en vilja att förändra kroppen helt eller delvis med exempelvis kirurgi och/eller hormoner. 1972 trädde *Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall* i kraft. Där deklarerats att "Den som sedan ungdomen upplever att han tillhör annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antagas även framdeles leva i sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet. [...] Fastställelse enligt första stycket meddelas endast om sökanden fyllt arton år och undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. [...] Fastställelse [...] får meddelas endast för ogift svensk medborgare." (SFS1972:119. Våra kursiveringar). Under årens lopp har många motioner med förslag på lagändringar lämnats in varpå en statlig utredning tillsattes år 2006, som presenterade sitt betänkande år 2007 (SOU 2007:16). De lagförslag som föreslogs i utredningen sköts dock upp, då många remissvar var negativa till slutsatserna. Bland annat förekom en mängd faktafel.¹ En ny utredning gjordes av Socialstyrelsen 2010 där det bland annat föreslogs att kravet på att vara ogift ska tas bort², att även utländska medborgare ska kunna beviljas en ändrad könstillhörighet och att den som ansöker om en ändrad könstillhörighet inte ska behöva vara steriliserad, samt att det ska vara tillåtet att frysa ner könsceller på samma villkor som ges andra patientgrupper

¹ Se exempelvis remissyttrande från KIM (Kön, identitet, mångfald):

http://www.kim.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=71&Itemid=60

² Kravet på att vara gift är egentligen borttaget enligt praxis sedan 2010 (www.transformering.se).

(Socialstyrelsen, 2010). I nuläget är det flera riksdagspartier som arbetar för att förslagen ska träda i kraft så snart som möjligt, vilket gör frågan om könskorrigeringar högst aktuell.

Det är med andra ord en oerhört komplex fråga som rymmer många dimensioner – uppfattningar om kön, lagstiftning, vem som ska styra över ens könstillhörighet och definitionsrätt, samt *hur* processen ska genomföras – från utredning till behandling. En person som genomgår könsutredning kommer till utredningspersonalen med en problematik som inte kan liknas vid att träffa en läkare på grund av ett benbrott. Denna problematik grundar sig i en känsla av att tillhöra ett annat kön än det juridiska kön som har fastställts vid födseln, och detta är något som inte går att mäta med hjälp av maskiner. Utredningspersonalen kan betraktas fungera som statens förlängda arm, då de ska representera statens syn på vad som utgör kriterier för att kunna klassas som transsexualism samt kriterier för att kunna ansöka om att få ett nytt juridiskt kön. Det är därför relevant att undersöka hur de som genomgår könsutredningar upplever att föreställningar om kön förmedlas av utredningspersonalen.

I vår studie vill vi därför lyfta fram subjektiva upplevelser och erfarenheter hos de personer som genomgår könsutredningar, då vi upplever att det i den allmänna diskussionen om transsexualism oftare pratas *om* transsexuella snarare än *med* själva individerna. Det är enligt vår åsikt viktigt att se personer som genomgår eller önskar genomgå en könsutredning som en heterogen grupp bestående av individer som alla har specifika upplevelser och tankar kopplade till könsutredningsprocessen och till sin situation i dess helhet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Frågor kring specifika aspekter gällande könsutredningar har fångat vårt intresse och vi vill i vår studie undersöka upplevelsen av huruvida utredningspersonalen förmedlar att de har en viss syn på kön och i vilken utsträckning personen som genomgår utredningen känner att den kan beskriva *sin* könsidentitet.

Syftet kan brytas ner i följande frågeställningar:

- Upplever informanterna att det finns outtalade eller uttalade föreställningar om kön hos utredningspersonalen? Hur ser dessa föreställningar ut och hur förmedlas de?
- Vilket utrymme upplever informanterna att de gavs/ges att beskriva sin könsidentitet i samband med utredningen?

1.2 Problemkontext

Mellan åren 1972 och 2009 inkom 739 ansökningar om att få nytt könsfastställande enligt *Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall* till Rättsliga rådet (www.rfsl.se). Varje år inkommer det cirka 60 stycken ansökningar om att få nytt könsfastställande till det Rättsliga rådet. Detta är en instans, som är en del av Socialstyrelsen, vilken har möjlighet att besluta om en person ska få ändra sitt juridiska kön och därigenom sitt personnummer och den könsindikerande bokstav som står i ID-handlingar (www.transformering.se).

Det första steget i en könsutredningsprocess är att få en remiss till något av de utredningsteam som finns i landet. Remissen går att få genom att boka in ett möte hos allmänpsykiatrien eller hos en läkare på en ungdomsmottagning (gäller bara på Astrid Lindgrens barnsjukhus). Under detta möte kan personen som vill bli remitterad berätta om sina omständigheter och att denne vill ha en remiss till ett team som ska genomföra själva utredningen. Utredningsteamet brukar bestå av en psykiatriker/läkare, en kurator och en psykolog, och samtliga parter har olika ansvarsområden i utredningen. Psykiatriker/läkaren har oftast huvudansvaret för utredningen

i stort men ansvarar även specifikt för frågor om psykisk och fysisk hälsa och för att utreda om den som genomgår utredningen behöver hjälp och stöd med något som inte berör utredningen i sig. Kuratorn ansvarar specifikt för att göra en slags social kartläggning av livet runt den sökande, exempelvis gällande relationer och sysselsättning. Kuratorn är även, tillsammans med läkaren/psykiatrikern, ansvarig för att hålla i s.k. ”anhörigsamtal”. Psykologens ansvarsområde består av en psykologisk utredning vars syfte är att försöka bedöma om måendet hos den som genomgår utredningen kan kopplas till andra orsaker än transsexualism/önskan om att genomgå könskorrigering. Vanligt är att den som genomgår utredning har kontakt med utredningsteamet i två år eller längre tid (www.transformering.se).

Tiden det tar att genomföra de olika momenten i könskorrigeringsprocessen skiljer sig åt mellan utredningsmottagningarna. Det första året består huvudsakligen av möten med utredningsteamet i syfte att avgöra om den sökande vara möjlig att ges diagnosen Transsexualism. Enligt lagen behöver dock ej personen vara diagnosticerad för att få önskad behandling. Det finns heller inget krav på vare sig diagnos transsexualism eller önskan om kirurgisk korrektion för att kunna få juridisk fastställelse av nytt kön. Båda dessa uppfattningar verkar dock vara allmänt spridda vilket innebär en risk i form av utebliven behandling till personer som egentligen har rätt till detta (Socialstyrelsen 2010:15, s. 23).

Det andra året i processen brukar bestå av något som kan kallas för ”Real life experience” eller ”Real life test”, då den som genomgått utredningen ska leva helt öppet som det kön som den upplever sig tillhöra. Detta innebär bland annat att berätta för omgivningen vilket pronomen som denne föredrar att människor använder när de pratar om denne. Samtidigt som detta sker är det möjligt att påbörja hormonbehandling samt få remiss till plastikkirurg för operation av bröstpartiet. Som MtF är operation av bröstpartiet möjligt först efter en tid med hormonbehandling, men för FtM är detta inte nödvändigt (www.transformering.se).

I Sverige finns det en möjlighet för vissa personer att enligt *Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall* (SFS1972:119) få sitt juridiska kön ändrat. Krav för att detta ska kunna genomföras är att personen har fått diagnosen transsexualism (ej enligt lagen, men i praktiken³), är över arton år, svensk medborgare, har genomgått utredning på minst två år, samt är steriliserad⁴. Fram till år 2010 fanns även kravet att personen ska vara ogift, men sedan dess gäller detta inte längre enligt praxis. Dock är detta något som inte alla utredningsmottagningar känner till. I Sverige finns det personer som genomgår utredning och får behandling som väljer att inte ansöka om nytt juridiskt kön, av olika anledningar. Ett exempel på en sådan anledning kan vara att dessa personer anser att kravet om sterilisering är mycket förlägligt eller rent av kränkande (www.transformering.se).

Utredningsmottagningarna finns i Stockholm (Astrid Lindgrens barnsjukhus och Karolinska universitetssjukhuset), Lund (Universitetssjukhuset), Umeå (Norrlands universitetssjukhus), Linköping (Universitetssjukhuset) och i Västra Götalandsregionen (Södra Älvsborgs sjukhus, d.v.s. Lundströmmottagningen) (www.transformering.se).

³ Socialstyrelsens rapport från 2010 nämner att det är en vanlig missuppfattning att det krävs en diagnoskod för att få tillgång till könskorrigering vård (Socialstyrelsen, 2010:15).

⁴ Det är i Sverige inte heller möjligt att spara könsceller (www.transformering.se).

1.3 Begreppsdiskussion

Här ämnar vi föra en diskussion kring vissa av de begrepp som används i uppsatsen då vi anser att en del av dessa är problematiska och därför kräver ytterligare redogörelse. Vi vill också förmedla vårt eget förhållningssätt till begreppen.

Pronomen – Han, hon, hen eller den. Eftersom vi anser det viktigt att människor själva får välja och uttrycka vilket eller vilka pronomen de föredrar att andra använder om dem i tal och skrift, har vi i denna uppsats utgått från just detta i vårt omnämnande av olika personer. Gällande våra informanter har vi använt det eller de pronomen som de själva har uttryckt att de föredrar att människor använder om dem. Gällande författare till referenslitteratur och artiklar har vi valt att använda oss av det könsneutrala pronomenet ”hen” vid de tillfällen då vi inte har haft möjlighet att kontakta personen för att fråga vilket pronomen denne föredrar.

Diagnostisering och diagnosen transsexualism

I inledningen beskriver vi hur upplevelsen av att tillhöra ett annat kön än det en tilldelats i ren juridisk bemärkelse vid födseln går under benämningen transsexualism, vilket i Sverige är kategoriserat som en psykiatrisk diagnos. Sjukdomsklassificeringen är dock starkt ifrågasatt av många, både individer som intresseorganisationer. Vi vill här poängtera att vi själva inte skulle vilja definiera alla som ”inte känner sig hemma i sin egen kropp” i relation till sitt juridiska kön som transsexuella. Den definitionen bör vara upp till varje enskild individ att göra.

I den nyligen utgivna antologin *Det är vår tur nu* (2011) skriver flera transpersoner om dubbelheten i att genomföra en könsutredning. Love Svarfar Andersson beskriver hur hen egentligen helst skulle slippa genomföra den könsutredning som hen går i just nu, eftersom hen egentligen inte ”vill vara vare sig man eller kvinna”, men att hen i sin strävan efter att få ”vara” något annat än kvinna ändå väljer att ”bli” man, eftersom ”detta är det enda alternativ som återstår” (Andersson, 2011:114). I samma bok uttrycker Amanda Brihed – som genomfört en könskorrigering i Thailand – smärtan och sorgen det för henne inneburit att göra det val hon tvingades göra mellan att kunna känna sig hel i sin egen kropp och att välja bort framtida (biologiska) barn (Brihed 2011:94ff). Likaså belyser Ava Avane Dawn det problematiska i diagnostisering och hela den medicinska diskursen kring könskorrigeringar. Hon placerar transvården som den ser ut idag i en kontext genomsyrad av kontroll och godtycklighet och ställer den retoriska frågan: ”Kanske tillåts folk att byta kön delvis för att det anses mindre farligt att vara ett anpassat freak än något som bara ser för jävlig och mellan-könen-aktigt ut?” (Dawn 2011:119). Dawn tar även upp det inkonsekventa i att enbart vissa individer (i praktiken de som diagnosticerats som transsexuella) kan få sin modifiering av kroppen subventionerad av staten medan det finns många andra inom paraplybegreppet transpersoner som också önskar hjälp men nekas detta då de inte faller inom ramen för att betraktas som just personer med transsexualism (Dawn 2011:120).

Också Butler (2004) tar sig an komplexiteten och de många dimensioner som könskorrigering rymmer. Butler menar att själva diagnostiseringen kan vara bra på det sätt som Dawn är inne på ovan: en större ekonomisk möjlighet att kunna genomföra en behandling. Butler utgår givetvis här från sin nordamerikanska kontext där individer vanligtvis är mer eller mindre beroende av privata sjukvårdsförsäkringar och där många försäkringsbolag, för att betala ut ersättning, kräver att behandlingen är nödvändig av ”medicinska skäl” (Butler 2004:89). Utifrån en svensk kontext tänker vi oss istället – precis som Dawn skriver – att det är staten som står för den ekonomiska möjligheten framför försäkringsbolag, även om den aspekten givetvis finns här också. Diagnostiseringen, menar Butler, kan alltså innebära en viss

autonomi i och med att den hjälper till att uppnå det mål personen i fråga har (vilket i sig är ett utövande av autonomi) men undergräver i samma stund autonomi genom att ansluta sig till psykologiska och medicinska bedömningar som utgår från att den diagnostiserade personen påverkas av krafter som den inte själv kan kontrollera. Det vill säga att vissa normer kring kön inte blivit korrekt förkroppsligade, eller med andra ord: att det har skett ett misslyckande (Butler 2004:90).

Även andra skribenter lyfter denna problematik. Exempelvis hävdar Hanna Lindqvist det paradoxala i att personen i fråga som är föremål för en könsutredning å ena sidan kategoriseras och benämns vara en person med en psykisk sjukdom som behöver underkasta sig psykiatrins vård (ett objekt), och å andra sidan förväntas vara ett friskt, ansvarsfullt subjekt (Lindqvist 2011:11). Likaså nämner Bremer att personen i fråga måste vara psykiskt stabil nog för att klara av ett liv med en ny (i juridisk och fysisk mening) könstillhörighet (Bremer 2011:218).

Biologiskt kön och genus

Vi har valt att inte använda oss av distinktionen mellan (biologiskt) kön och genus (socialt kön) som vi annars upplever är en relativt vanlig uppdelning. Vår uppsats kommer att behandla kön utifrån en mängd aspekter men vi kommer att tydligt redogöra för vilken syn på kön som uttrycks och vem som uttrycker denna. Vi själva har vår teoretiska grund i socialkonstruktivism och queerteori där vi framförallt tar avstamp i Judith Butlers teorier kring kön och där vi delar Butlers uppfattning om att även biologiskt kön är en mer flytande och icke-essentiell kategori. Eller för att uttrycka oss mer konkret: biologiskt kön är något vi själva skapar genom språk och i handling. Därmed anser vi att begreppet genus blir överflödigt i detta sammanhang.

1.4 Ordlista

Hbtq – Homosexuella, bisexuella, transpersoner och queer (www.rfsl.se).

Homosexuell – Förmåga att bli förälskad i och attraherad av personer av samma kön. En sexuell läggning/identitet/preferens (www.rfsl.se).

Bisexuell – Förmåga att bli förälskad i och attraherad av personer oavsett kön. En sexuell läggning/identitet/preferens (www.rfsl.se).

Transpersoner – Ett samlingsbegrepp för personer som bryter mot samhällets normer kring kön och könsidentitet. Detta begrepp brukar beskrivas inrymma exempelvis: Transsexuella, transvestiter, drag queens och drag kings, samt intergender (www.rfsl.se).

Queer – Ett begrepp med många olika möjliga betydelser och definitioner. Kan beskrivas som en livssyn som är präglad av normkritik, eller som en identitet som är präglad av inställningen om att normer inte ska fungera begränsande (www.rfsl.se). För vidare förklaring av Queer och Queerteori se Tidigare forskning och teori i denna uppsats.

Heterosexuell – Förmåga att bli förälskad i och attraherad av personer av annat kön. En sexuell läggning/identitet/preferens (www.rfsl.se).

Transsexualism – När en persons mentala kön inte stämmer överens med det biologiska eller juridiska könet (www.rfsl.se).

Transvestitism – Att använda attribut som traditionellt förknippas med det kön som personen som använder dem inte definierar sig som. Ett könsuttryck (www.rfsl.se).

Drag queen/Drag king – Att använda den kvinnliga respektive manliga könsstereotypen och överdriva denna i underhållande eller politiskt syfte. Ofta i show-sammanhang (www.rfsl.se).

Intersexualism – Ett samlingsbegrepp för ett antal olika diagnoser som berör ett atypiskt tillstånd gällande könsorgan, könskörtlar och könskromosomer (www.rfsl.se).

Könsidentitet – Den egna upplevelsen av könstillhörighet (som exempelvis man, kvinna, ingetdera, växlande emellan dessa, eller både och) (www.rfsl.se).

Könsuttryck – Hur en person väljer att uttrycka sitt kön (www.transformering.se).

Hen – Könsneutralt pronomen (www.rfsl.se).

MtF – Male to female (Socialstyrelsen 2010).

FtM – Female to male (Socialstyrelsen 2010)

Cis-person – *Cis* är latin och betyder ”på samma sida”. Cis-person är en beteckning för en person vars biologiska, sociala, mentala och juridiska kön stämmer överens (www.rfsl.se).

Mentalt kön – En persons känsla av könstillhörighet, dennes könsidentitet (www.rfsl.se).

Socialt kön – Genus, de könsroller som existerar i samhället som konstrueras och reproduceras i samspel med omgivningen (www.rfsl.se).

Biologiskt kön – De könskaraktäristika som angår biologi, såsom könsorgan, könskörtlar och könskromosomer (www.rfsl.se).

Juridiskt kön – Det kön som anges i folkbokföringen, i en persons ID-handlingar samt anges i personnumret. I Sverige finns två juridiska kön: Man (M) och Kvinna (K/F) (www.transformering.se).

Intergender - En människas könsidentitet befinner sig exempelvis mellan eller bortom uppdelningen ”Kvinna/Man”. Kan beskrivas som en könsidentitet i sig. (www.rfsl.se)

Könskorrigering – Det som i vardagstal omnämns som ”Könsbyte” (vilket är en olämplig term gällande dessa aspekter eftersom det enda ”byte” som kan göras är gällande det juridiska könet), och är den process som innefattar att med hjälp av exempelvis hormonbehandling och kirurgiska ingrepp korrigera en persons biologiska kön så att det stämmer överens med personens könsidentitet. Kan även sägas innefatta det juridiska könsbytet (www.rfsl.se).

Transition – Används ofta för att beskriva den process som en person befinner sig i under könskorrigeringen (www.transformering.se).

Mastektomi – Ett kirurgiskt avlägsnande av bröstvävnad (Socialstyrelsen 2010).

Falloplastik – Det kirurgiska skapandet av en penis (www.transformering.se).

2. Tidigare forskning och teori

Vi har i denna uppsats valt att redogöra för tidigare forskning och teori under samma rubrik, med anledning av att vi anser att den tidigare forskning som har bedrivits inom detta fält innehåller teoretiska begrepp som vi har funnit användbara i vår analys.

Under våra efterforskningar i samband med skrivandet av denna uppsats har vi förstått att merparten av den forskning som tidigare bedrivits inom området transsexualism ofta varit förlagd till det naturvetenskapliga området, åtminstone i Sverige. Mest känd är förmodligen läkaren Mikael Landén (1999) som forskat inom neurologi i syfte att genetiskt härleda könsidentitet samt att undersöka hur transsexualism tar sig uttryck på olika sätt beroende på om personen definierar sig som MtF eller FtM.⁵ Inom de samhällsvetenskapliga och humanistiska områdena har det dock de senaste åren kommit allt mer forskning som rör makt, identitet och erfarenheter hos de som önskar genomföra en könskorrigering. Signe Bremer, etnolog, har i skrivande stund precis kommit ut med sin avhandling: *Kroppslinjer – Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering* (2011). I studien har hen genom att intervjua ett antal informanter undersökt hur kroppar skapas och utmanas i berättelser om könskorrigering. Vi fördjupar oss i Bremers forskning senare i detta kapitel.

Förutom Bremers avhandling har vi uppmärksammat att det under de senaste åren producerats flera uppsatser som behandlar ämnet transsexualism. Hanna Lindqvist (2011) har vid Göteborgs universitet skrivit *En praktisk lösning – om styrningsteknologier inom könsutredningar* där hen genom att analysera tal och text som distribuerats och konsumerats inom institutionen som berör könsutredningar undersökt vilka styrningsmentaliteter som förekommer inom könsutredningar, och hur personer som genomgår utredningarna påverkas av dessa. Stor fokus ligger på den institutionella maktapparaten som utgörs av staten och psykiatrin men även intresseorganisationer. Camilla Larsson och Lina Linderberth (2011) har skrivit en magisteruppsats där de intervjuat den personal som genomför könsutredningar för att undersöka hur bedömningar görs. Emily Fernsten har skrivit en C-uppsats där hen studerar *Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall* samt den statliga utredning som lade fram ett nytt förslag till lagen år 2007. Syftet var att granska och analysera de diskurser i dessa skrifter som rör kön och sexualitet och hur dessa påverkar dem som omfattas av lagen. Även Carina Bohman (2009) har skrivit en C-uppsats – *Könsfabriken* – vilken förmodligen är den som är mest snarlik vår studie. Bohmans avsikt har varit att undersöka hur hens informanter ser på sitt kön och könsuttryck och hur dessa upplevelser relateras till utredningen om könstillhörighet. Vi tänker oss att vår studie skiljer sig från Bohmans på så sätt att vi dels har vårt fokus på hur våra informanter uttrycker upplevelser av kön och könsuttryck, men också på hur de tagit till sig *den utredande personalens* tolkningsrepertoarer och hur dessa påverkar våra informanternas upplevelser av utredningen.

2.1 Socialkonstruktivism

Vi har vår teoretiska grund i socialkonstruktivismen, vilket innebär en uppfattning om att den sociala verkligheten och vår kunskap om den inte är något statiskt eller fast utan formas i samspelet mellan individer och grupper (Thomassen 2007:205). Thomassen menar att om positivismen gör anspråk på att finna en sanning och förstå världen enbart genom att observera den på ett objektivt sätt, står socialkonstruktivismen i rak motsats till detta. Den senare teoribildningen har istället sin fokus på kunskap som något kontextuellt, vilket innebär att våra uppfattningar om världen aldrig kan anses vara neutrala utan alltid är beroende av

⁵ Forskningen har väckt en del kritik i och med dess försök att ge transsexualism en genetisk förklaring. Se exempelvis: <http://www.rfsl.se/?p=3815&aid=6358>

historiska och kulturella aspekter. Det finns ingen essens, ingen oföränderlig kärna, vare sig i oss själva eller i vår omvärld. Vad som anses sant av vissa personer vid en tidpunkt, på en speciell plats kan alltså aldrig sägas utgöra en universell sanning. Kunskap är alltså något som ständigt skapas och omskapas i människors interaktion med varandra. I dessa processer har språket en avgörande betydelse då det är genom språket vår verklighet konstrueras, blir meningsbärande och begriplig (Thomassen 2007:130ff). Detta, menar vi, innebär givetvis att språk blir en maktfaktor – vems språk används? Vem har rätten att definiera verkligheten, bestämma vad som ska sägas och vilken innebörd det ska ha?

Michel Foucault (1993) använder sig av ordet diskurs för att framhäva språkets roll i kunskapsproduktionen vilket innebär ett slags outtalat – men väldigt normativt ramverk – som styr det ”offentliga samtalet” samt vad som överhuvudtaget är möjligt att tänka. Diskurser verkar i stor utsträckning genom konstruktioner av det ”normala” och ”icke normala” där det sistnämnda exkluderas och betraktas som osant. I begreppet *diskursiv makt* synliggörs just maktaspekterna inom vårt användande av språket där de som faller utanför vad som, enligt diskursen är att betrakta som normalt, har väldigt liten, eller ibland ingen, relevans. Befinner en sig däremot innanför diskursens ordning är förhållandet istället det omvända. Foucault menar att den diskursiva makten verkar i sin mest extrema form inom sexualitetens och politikens områden. Även om diskurserna gör anspråk på neutralitet menar hen att det här går att avslöja dess starka koppling till begäret och makten genom att se på alla de begränsningar och förbud som (diskursivt) har statuerats inom respektive område.

Då vi valt diskursanalys som huvudsaklig metod för uppsatsen kommer vi att fördjupa oss mer inom detta under rubriken ”Metod”.

2.2 Kropp och kön

För att problematisera kring kropp och kön har vi valt att utgå från det queereteriska fältet vilket bygger på ett socialkonstruktivistiskt synsätt. Queerteori är dock inte en egentlig och enhetlig teoribildning utan bör istället betraktas som ett antal olika perspektiv på kultur, samhälle och identitet men där fokus ligger på föreställningar om normalitet och avvikelser (Ambjörnsson 2006). Huvudområdet har ofta kommit att gälla, enligt vår uppfattning, sexualiteter och kön/genus, även om detta är långt ifrån det queera fältets enda subjekt. Vi kommer dock att ägna oss åt just dessa delar och då framförallt i form av Judith Butlers teorier.

2.3 Skapande av kön genom performativitet

Centralt i Butlers syn på kön är *performativitet* vilket innebär att vi genom att hela tiden upprepa en mängd akter (handlingar) skapar kön – vi betar oss inte på ett visst sätt för att vi tillhör ett visst kön utan vi skapar detta kön i de handlingar vi utför. När tillräckligt många upprepar akterna på samma sätt fungerar detta som en garanti att kön görs på ”rätt” sätt och resulterar i att könsnormerna upprätthålls. Det går dock aldrig, menar Butler, att imitera något exakt utan varje upprepning kan leda till förskjutning som i längden kan innebära att normerna förändras. På så sätt innehåller alltså det ständiga imiterandet av kön en viss potential till att de till synes trånga könsmodellerna kan vidgas, eller kanske till och med uppluckras (Butler 2005:89). Butler menar vidare att det är problematiskt att göra en distinktion mellan kön (biologiskt kön) och genus (socialt kön) då denna uppdelning tenderar att fastställa synen på biologiskt kön som något essentiellt. Butler menar istället att kön precis som genus är en social konstruktion då föreställningar om kön redan finns i världen när barnet föds (Butler 1990:11ff).

2.4 Den heterosexuella matrisen och (o)begripliga kroppar

Med Butlers ord lever vi idag inom en heterosexuell matris vilken enbart innefattar två kön: ett manligt – med tillhörande maskulinitet, och ett kvinnligt – med tillhörande femininitet, och där dessa två kön förväntas vara varandras motsatser och dessutom åtrå varandra sexuellt. Så väl själva kategoriserandet i den binära könsuppdelningen som heterosexualiteten har genom diskursen kommit att bli något som betraktas vara obligatoriskt (Butler 2005:169ff). Systemet har även en rent fysiologisk aspekt där även människors kroppar måste kunna falla inom dessa ramar. Lever vi inte i en kropp som direkt går att könsbestämma riskerar vi att falla utanför den ram som satts upp för vad det innebär att vara begriplig; att vara mänsklig. Gränsöverskridande kroppar och/eller uttryck och identifikationer blir ett slags brott mot den heterosexuella matrisen då de inte uppfattas som begripliga inom den heterosexuella och könsbinära diskurs som råder och riskerar därmed att betraktas som ett slags icke-subjekt, en icke-människa (Butler 2004:73ff). Maskulina kvinnor, feminina män, drag kings/queens, crossdressers och olika typer av transpersoner blir utifrån Butlers synsätt något subversivt då samtliga i sina iscensättningar av kön på ”fel” sätt synliggör kön som flytande kategorier och underminerar den heterosexuella matrisen (Butler 2005:91ff).

Sara Edenheim (2005) har analyserat statliga offentliga utredningar som behandlar homosexualitet, intersexualism och transsexualism, bland annat utifrån begrepp som ”objekt” och ”objektion”. Det förstnämnda begreppet, objekt, kan beskrivas som känslan av äckel som skapas hos en person när denne ser någonting som denne upplever som ett icke-objekt, vilket kan förklaras som att detta skapar en osäkerhet kring de gränser som kan dras mellan självet hos den som betraktar (subjektet) och det som betraktas (icke-objektet). Kopplat till kön kan detta begrepp användas om exempelvis den intersexuella kroppen, som genom sin tvetydiga könstillhörighet kan betraktas som ”obegriplig”, svår att förstå. Begreppet objektion kan i sin tur beskrivas som den process som en person som upplever något som objekt använder sig av för att göra det obegripliga mer begripligt, att förvandla icke-objektet till ett objekt. Att kunna förvandla icke-objektet till ett objekt innebär att kunna dra en gräns för vad en själv är och vad det en betraktar är, och på så vis kunna vara säker på sin egen form (Edenheim 2005:73ff).

Edenheim menar dock att det i diskursen i de statliga offentliga utredningarna kan betraktas som att transsexualism genom att inkludera ett begär efter en kropp som tillhör ett definierat ”motsatt” kön faktiskt har uteslutit det objektiva, till skillnad från exempelvis homosexualitet som i sig bryter mot den heterosexuella matrisen och därför kan ge upphov till den objektiva känslan. Transsexualism kan istället beskrivas som något som ingår i och accepteras inom den heterosexuella matrisen, eftersom detta handlar om att ta sig från något tydligt definierat (det ena könet) till något annat tydligt definierat (det ”motsatta” könet). Detta menar Edenheim blir tydligt, även efter en granskning av hur de statliga offentliga utredningarna som har granskats beskriver homosexualitet, intersexualism och transsexualism rent historiskt. Medan de utredningar som berör transsexualism mycket tidigt har beskrivit detta som något som har förekommit genom alla tider framträder inte en historisk redogörelse kring homosexualitet och intersexualism i utredningar som rör dessa ämnen förrän långt senare. Enligt Edenheims analys är den tidiga förekomsten av beskrivningar av transsexualism som något historiskt ett tecken på en angelägenhet om att befästa och återskapa föreställningen om en önskan om att ha ett begär och ett kön som ingår i den heterosexuella matrisen samt att detta har förekommit sedan tidernas begynnelse (Edenheim 2005:126ff).

Uppfattningen om att en korrigerig av en kropp som leder till att det kroppsliga könet och det mentala könet stämmer överens inte alltid leder till att en heterosexuell individ ”skapar”,

lyfter bland annat Butler. Hen beskriver att somliga transpositionalister, det vill säga exempelvis forskare som befattar sig med hur transsexualism påverkar individer, menar att sexuellt begär tenderar att följa upplevelsen av att tillhöra ett visst kön. Denna uppfattning stämmer överens med den heterosexuella matrisen, men utmanas av faktumet att det är vanligt att (post op⁶)-transkvinnor/män är homosexuella och att sexuell läggning/orientering kan förändras över tid och i samband med mötet med specifika partners (Butler 2004:93).

2.5 Den linjära kroppen och att kunna passera

Bremer (2011) menar att hur vi färdas genom livet beror på linjer, vilka på ett normativt sätt upprätthåller, villkorar och skapar förkroppsligade subjekt. Det linjära könet är det kön ”där kropp, könsidentitet, begär, juridisk könstillhörighet och föräldraskap alltid pekar åt samma håll” (2011:214). De som följer denna linje är de vars kroppar som, för att använda Butlers ord, rör sig inom begriplighetens gränser (Butler 2004:74), det vill säga de som i omvärldens ögon blir mänskliga liv värda att levast. Bremer beskriver hur vissa kroppstyper – kroppslinjer – privilegieras i könsutredningarna där de som följer det linjära (normativa) utseendet har större chans att få sin könskorrigering önskan uppfylld. För att beskriva det mer konkret: är du MtF och redan från början har ett mer stereotypt normativt feminint utseende med allt vad det innebär i form av mindre händer och fötter och är relativt kortväxt är det lättare att kvalificera sig som lämplig för en könskorrigering. Likaså är förhållandet det omvända: FtM kvalificerar sig lättare om en från början har mindre bröst och är lite grövre i kroppen (Bremer 2007). Det gäller alltså helst att redan från början ha det som personalen inom transvården anser vara rätt förutsättningar. Dessa föreställningar, menar Bremer, är präglade av maktstrukturer så som kön, sexualitet, ålder och kroppsstorlek (2011:216). Vi skulle även vilja lägga till klass då vi, vid genomläsningen av Bremers avhandling tycker oss se att de föreställningar som personalen uttrycker om maskulinitet och femininitet också är klasskodade.⁷ Tydligast framkommer föreställningarna hos personalen i mötet med transkvinnor⁸ där dessa – om de inte uttrycker ”rätt” form av femininitet, dvs. en icke-vulgär, god och respektabel femininitet (vilken vi menar utgör den vita medelklassfemininiteten) – riskerar att få diagnosen transvestitism istället för transsexualism, och därmed bli utan den vård personen i fråga önskar. Bremer synliggör också hur de av hennes informanter som har ett mer queert (ej binärt) förhållningssätt till den egna kroppen har fått till synes välvilliga råd om mode och smak i syfte att få den queera kroppsligheten inrättad i det linjära ledet och, som hen uttrycker det, bli av med den ”queera smutsen” (Bremer 2011:216, 220). För att öka sina chanser till att få genomgå en könskorrigering gäller alltså dels att gestalta det kön som en själv definierar sig som, men det gäller även att göra det på ”rätt” sätt – vilket här innebär att göra det i enlighet med den linjära modellen – om en ska kunna *passera*. Att kunna passera handlar dock inte bara om att kunna passera inom kontexten för könsutredningarna utan har givetvis en större och än mer avgörande betydelse än så. Att leva som transperson i en tvåkönad värld är ofta förenat med diskriminering, hot, våld samt hot om våld och där just förmågan att passera som ett enhetligt kön (och inte som något mitt emellan eller bortom) reglerar risken att bli utsatt. Att passera står därmed i nära förbindelse med liv och död (Bremer 2011:218).

Även Butler berör ämnet, att kunna passera, och belyser att det ofta beskrivs som mer vanligt att en person som har en känsla av sin könsidentitet som något bestående, alltså inte

⁶ Post op – Efter ”operation”, det vill säga efter könskorrigering behandling.

⁷ Läsning om klassmärkta femininiteter, se Beverly Skeggs *Att bli respektabel (1999)* och Majja Carlssons och Lisa Lindéns *Kvinnokroppen i lönearbetet – En jämförande studie av den konstruera(n)de intersektionella kroppen (2008)*. För klassmärkt maskulinitet se exempelvis R.W. Connells *Maskuliniteter (2008)*.

⁸ Transkvinna – MtF, Male to Female.

föränderligt, har större chans att kunna få diagnosen transsexualism. Det är den "genusessentiella" hållningen, alltså en hållning där det som anses ingå i en manlig respektive kvinnlig könsidentitet är central, som ska lyftas fram och betonas i mötet med den personal som gör könsutredningar. Butler beskriver att det i San Francisco förekommer att personer som ska möta personal som utför könsutredningar inte bara övar in en historia som är typiskt genusessentiell, utan även träffar specifika tränare som lär ut hur en typiskt genusessentiell historia kan låta och hur den ska presenteras för personalen (Butler 2005:85).

Edenheim (2005) beskriver hur diskursen i statliga utredningar gällande transsexualism framställer tillståndet som ett "naturens misstag" där det ligger i den transsexuellas intresse att "rätta till" detta misstag – det vill säga bli en "riktig kvinna" eller "riktig man", och inte något mellanting (eller "bortom"). Den transsexuella förväntas vilja bli "det motsatta könet" där det förutsätts att denna vilja även innefattar ett hat eller äckel inför den egna kroppen och där allt som har med denna att göra ska förkastas för att en ska kunna bli något annat. Det räcker alltså inte med en önskan i sig, utan krävs ett självhat gentemot det kön en kategoriserats som vid födseln och allt som hör till detta kön (Edenheim 2005:123). Detta överensstämmer både med Butlers diskurs om den heterosexuella matrisen där den könsbestämda kroppen måste anta ett med det biologiska könet sammanhängande genus, sexuellt begär och sexuell praktik (Rosenberg 2005:10), och även med Bremers princip om linjärt kön (Bremer 2011:214).

3. Metod

Då vi har en socialkonstruktivistisk teorigrund faller det sig för oss naturligt att välja kvalitativ intervju som metod. Vi har inte för avsikt att göra anspråk på någon slags värdeneutral objektivitet eller allmängiltig sanning utan är istället av uppfattningen att förståelse och vetande alltid varierar utifrån vår kulturella och sociala tillhörighet, samt utifrån vår plats i tid och rum. Att hävda att det finns en universell och alltid gällande sanning innebär att de fenomen och/eller de individer/grupper som hamnar utanför dessa ”allmängiltiga” sanningar marginaliseras och förvägras legitimitet (Thomassen 2007). Istället är det just dessa marginaliserade grupper – vars röster sällan ges plats i den offentliga debatten – som vi skulle vilja lyfta fram. Syftet är att ta del av respektive informants erfarenheter och berättelser, men också att undersöka om det går att uttyda kollektiva berättelser ur dessa, det vill säga om det finns några gemensamma nämnare i informanternas enskilda erfarenheter och upplevelser. Inom kvalitativ forskning sker deltagandet mer på informanternas villkor i och med att det inte finns några förutbestämda svarsalternativ (Bryman 2008).

3.1 Urval och avgränsningar

Vi har använt oss av ett målinriktat urval, vilket innebär att vi har sökt efter informanter som är relevanta för just våra frågeställningar (Bryman 2008). Detta har vi gjort genom att sammanställa ett informantbrev⁹ (se Bilaga 1), det vill säga en text i vilken vi beskriver syftet med uppsatsen och att vi söker informanter. Vi valde sedan att skicka detta informantbrev via mail till olika intresseföreningar med fokus på transsexualism. Vi skapade även ett så kallat ”evenemang” på Internetforumet Facebook, i vilket vi bifogade vårt informantbrev och bad våra vänner och bekanta att sprida ordet vidare. Att skapa ett evenemang på Facebook är ett sätt att sprida information till ett stort antal människor under kort tid, genom en funktion som gör det möjligt att medlemmar på forumet kan ”bjuda in” sina vänner till evenemanget. Detta innebär att vi också har använt oss av snöbollsurval (Bryman 2008). Vi har även spridit information om att vi söker informanter genom Internetforumet Qruiser, som är ett socialt forum för hbtq-personer. På Qruiser sökte vi oss fram till olika grupper som fokuserar på transsexualism och lade upp informantbrevet på deras sida.

Vi valde att avgränsa oss till personer som har påbörjat eller är färdiga med sin könsutredning eftersom vi ville intervjua personer som träffat personal som arbetar på just könsutredningsmottagningar. För att öka chanserna för att få informanter valde vi att inte avgränsa oss allt för mycket geografiskt utan istället söka informanter från hela Sverige. Vi har även valt att inte avgränsa oss till personer som själva definierar sig som transsexuella, vilket vi tydligt uttryckt i vårt informantbrev. Anledningen till detta är att vi även var intresserade av att intervjua personer som valt att påbörja könsutredning men som definierar sig enligt andra transidentiteter eller inte vill definiera sig alls. Av de sju informanter som har intervjuats skulle sex stycken kunna beskrivas som FtM (några av dessa informanter problematiserar kring en binär syn på kön och känner sig inte bekväma med att kategorisera sin könsidentitet) och en som MtF, och vi anser det viktigt att understryka att den ojämna fördelningen mellan FtM och MtF inte var ett strategiskt val från vår sida. Fördelningen har gjort att vår analys har kommit att fokusera till stor del på föreställningar kring ”den manliga kroppen” och ett ”manligt beteende”. Informanterna har gjort sina utredningar på tre olika mottagningar som arbetar specifikt med könsutredning, och vi kommer i uppsatsen att kalla

⁹ Med anledning av att vi ändrade våra frågeställningar under uppsatsprocessens gång stämmer inte de slutliga frågeställningarna överens med de frågeställningar som anges i informantbrevet i Bilaga 1.

dessa för Mottagning A, Mottagning B och Mottagning C. Av dessa har fyra informanter genomfört sin utredning på Mottagning A, två på Mottagning B och en på Mottagning C.

3.2 Hur intervjuerna har gått till väga

Då vi inte har velat styra intervjuerna alltför mycket har vi konstruerat en semistrukturerad intervjuguide (se Bilaga 2) där vi under vissa teman har formulerat frågor för att kunna täcka området så bra som möjligt. Eftersom vi har velat försäkra oss om att få svar på frågor om vissa specifika områden har vi valt att inte använda oss av ostrukturerade intervjuer (Bryman 2008). Vi har sammanlagt sju informanter, varav fem bor på ett större geografiskt avstånd vilket har omöjliggjort att intervjuerna har kunnat ske öga mot öga. Istället har vi genomfört mailintervjuer med dessa fem informanter genom att vi har skickat intervjuguiden per mail. Vi har då också tydliggjort att personen får höra av sig om det är någon fråga som känns otydlig, samt bett om att få återkomma för eventuella uppföljningsfrågor. I formulandet av intervjuguiden för mailintervjuerna fokuserade vi mycket på att formulera frågorna så tydligt som möjligt, så att de informanter som intervjuades via mail skulle kunna förstå vad vi menade. Vi har också försökt undvika att använda akademiska termer eftersom detta kan fungera exkluderande. I de intervjuer som genomfördes öga mot öga har det funnits mer utrymme för flexibilitet då både vi och den intervjuade har kunnat ändra på frågeordningen under intervjuens gång, samt komma in på relevanta "sidospår". Gällande mailintervjuerna har vi följt upp varje intervju med följdfrågor förutom en intervju, då vi på grund av tidsbrist inte hade möjlighet att göra detta.

3.3 Analys

Vi har valt att analysera vårt material med hjälp av diskursanalys. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000) beskriver att diskursanalysen har sin grund i socialkonstruktivismen inom vilken diskursanalysen används som ett av flera angreppssätt. Utmärkande för så väl socialkonstruktivistiska angreppssätt i stort som diskursanalys är följande premisser: en kritisk inställning till självklar kunskap (det finns ingen objektiv sanning), uppfattningen om att kunskap alltid är kontextuell, att se sambandet mellan kunskap och sociala processer (sanningen skapas gemensamt) samt sambandet mellan kunskap och social handling (kunskapen styr vårt handlande, vad som är möjligt och omöjligt att göra). Vad som anses vara kunskap kan uttryckas i form av diskurser där diskursen innebär ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7ff).

När vi kommunicerar med varandra kan vi aldrig göra det utifrån en neutral position, och gällande vad vi säger kan detta i sin tur aldrig avspegla en universell och allmängiltig verklighet. Vi pratar alltid utifrån vår plats i tid och rum vilket färgar allt det vi säger samtidigt som mottagaren tolkar budskapet utifrån dennas plats i tid och rum. I dessa relationer skapar och omskapar vi samtidigt verkligheten. Det finns en fysisk verklighet, men vårt tillträde till denna är alltid villkorad och beroende av det språkliga då det är språket, eller *diskurserna*, som konstituerar verkligheten och gör den begriplig (Winther Jørgensen & Phillips 2000:15ff). Även subjektet(n) – vi själva – är ett resultat av diskurserna. Olika diskursteoretiker har dock kommit att tillskriva subjektet olika grad av rörelsefrihet. Medan vissa betraktar individen som determinerad av diskurserna menar andra att människor både har ett agentskap – och därmed en viss grad av rörelsefrihet – och är slavar under strukturerna (diskurserna). Med det sistnämnda förhållningssättet öppnas det upp en möjlighet till förändring – genom att använda diskurserna som resurser kan vi skapa nya sammansättningar av ord och därmed uttala det som tidigare varit outtalat och otänkbart, vilket leder till nya konstruktioner av vår verklighet. Somliga menar också att vi enbart är styrda av en

förhärskande diskurs medan andra menar att vi omges av olika diskurser som ibland kan vara motstridiga (Winther Jørgensen & Phillips 2000:23ff). Dock innehåller diskurserna alltid en maktaspekt. Eftersom diskursen legitimerar vissa kunskaper men inte andra kan den ses som en reducering av betydelsemöjligheter, framför allt genom utestängningsmekanismer. Genom att t.ex. definiera något som förbjudet, sjukt, orimligt eller att inte omnämna det alls, reglerar diskursen vad som är möjligt att säga och på vilket sätt. Denna diskursiva makt, menar Foucault, är inte något som kan övervinnas utan måste avslöjas (Foucault 1993:7ff).

Winther Jørgensen och Phillips (2000) tar i sin bok upp tre former av diskursanalyser där vi valt att utgå från den form som kallas diskurspsykologi. Diskurspsykologin har utvecklats inom socialpsykologin och syftar till att empiriskt analysera användandet av språket i de konkreta sammanhang där det används (Winther Jørgensen & Phillips 2000:97). Det begrepp inom diskurspsykologin som vi har valt att använda oss av i vår analys är *tolkningsrepertoarer*, vilket är ett begrepp som används för att belysa hur diskurser används som flexibla resurser i mellanmänsklig interaktion istället för att betrakta dem som abstrakta och determinerande. Granskningen av tolkningsrepertoarer har inte som syfte att bestämma något som sant eller falskt eller att kategorisera människor, utan syftar istället till att *synliggöra* de diskursiva praktiker i vilka konstruerandet av "sanning" och kategoriskapande sker. Hur kommer det sig att vissa versioner av verkligheten etableras som sanna och andra inte? Och vad blir de ideologiska effekterna av dessa konstruktioner? Vilken grupps intressen främjas och vilkas bekostnad sker det på? Winther Jørgensen och Phillips (2000) lyfter även att människor använder sig av olika diskursiva resurser i olika kontexter och fokus läggs på just hur social interaktion påverkar användandet av diskurser och konstruktioner av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2000:115ff) Nigel Edley (2001) belyser att social interaktion kan betraktas vara uppbyggd som ett lapptäcke bestående av olika tolkningsrepertoarer, och att det kan vara komplicerat att försöka dra gränser mellan de olika tolkningsrepertoarer som tillsammans bidrar till en människas konstruktion av verkligheten (Edley 2001:198).

Ytterligare en aspekt av diskurspsykologin gäller sättet att placera vissa sociala praktiker utanför diskurserna. Existensen av sociala händelser, relationer och strukturer har inte enbart sin grund inom det diskursiva utan konstitueras även via andra faktorer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:105). Exempelvis när det gäller könskorrigering tänker vi oss att det kan handla om materiella villkor (vad som är möjligt rent kirurgiskt/medicinskt).

I analysen av vårt material (vilket utgörs av ordagrant transkriberade intervjuer med våra informanter) har syftet varit att analysera om våra informanter ger uttryck för diskursiva mönster i sitt samspel med den personal som genomför könsutredningarna. Vilka diskurser (tolkningsrepertoarer) kan vi identifiera i det som informanterna förmedlar att utredningspersonalen uttrycker och vilka diskursiva resurser (tolkningsrepertoarer) använder sig informanten av själv?

3.4 Etiska överväganden

Vi har vår utgångspunkt i de forskningsetiska principer som Vetenskapsrådet framhåller att forskning inom humaniora och samhällsvetenskap kräver. Vetenskapsrådet har sammanställt fyra krav vilka de menar bör uppfyllas. Dessa krav är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet).

I ovan nämnda informantbrev har vi tydliggjort studiens syfte och övergripande innehåll. Vi har också förklarat att deltagandet är frivilligt och att informanterna har sin fulla rätt att avbryta sin medverkan i studien när som helst.

När det gäller konfidentialitetskravet har vi anonymiserat samtliga informanter genom att byta namn på dessa och inte ta med detaljer som exempelvis vilken stad de bor i eller liknande. Vi har inte heller redogjort för vilka mottagningar/kliniker/avdelningar för könsutredning som informanterna har genomgått sin utredning på eftersom vi anser att angivandet av dessa uppgifter minskar anonymiteten.

Slutligen, gällande nyttjandekravet, kommer den information vi får från informanterna enbart att användas i forskningssyfte och enbart till just denna undersökning. Det är givetvis bara vi själva (Pernilla och Majja) som har tillgång till materialet.

Vi har också tagit i beaktande att det ämne som vi har valt att fokusera på är av en karaktär som berör det privata och personliga i hög grad. Frågor kring etik blir än mer angelägna när det område som en undersöker och ställer frågor till informanterna om är av just en privat och personlig karaktär. Våra efterforskningar har gjort oss medvetna om att en könsutredning innefattar moment som rör exempelvis psykisk hälsa och sexualliv, och vi har varit noga med att informera informanterna om att syftet med denna studie är att undersöka vad personalen har frågat om gällande dessa områden. Genom att formulera öppna frågor har vi skapat en möjlighet för informanterna att själva bestämma hur mycket de känner sig bekväma med att berätta. Vi har också understrukit tydligt i vårt sökande efter informanter att en del av syftet med att välja just detta uppsatsämne är att vi är intresserade av just berättelser hos personer som genomgår könsutredningar, men att vi kommer att tolka vårt intervjumaterial utifrån en socialkonstruktivistisk teorigrund och med användande av teoretiska begrepp från exempelvis queerteori. Detta har vi gjort för att göra våra informanter medvetna om på vilket sätt vi kommer att använda den information som de ger oss, så att de ska få möjlighet att själva fundera över om resultatet av undersökningsprocessen är något som de vill vara en del av.

3.5 Vår egen roll

I metodboken *Att utmana vetandets gränser* skriver Diana Mulinari följande: ”Att erkänna specifika och personliga lokaliseringar är att acceptera ens egna begränsningar utifrån dessa positioner” (Mulinari 2005:113ff). Att analysera vår egen bakgrund och vår egen roll i hela undersökningsprocessen är en minst lika viktig del som analysen av de vi valt att studera. Våra egna subjektpositioner, åsikter och värderingar påverkar inte enbart valet av studieobjekt utan också på vilka villkor vi får tillträde till området, vad som kommer att sägas och i slutändan även hur vår forskning kommer att tolkas och läsas av andra. Mulinari refererar vidare till Donna Haraway och hens tankar om kunskap som situerad. Kunskap går aldrig, menar Haraway, att skilja från den position som kunskapssubjektet har, med allt vad det innebär i form av makt och status. All kunskap har en både rumslig och tidsmässig aspekt och är skapad i olika kulturella kontexter. Universella kategorier och teorier förkastas och det går heller aldrig att göra anspråk på att finna en identitet hos den vi studerar. Det som vi kan göra är att redogöra för en relation, en situation och en kontext. Kunskap kan aldrig vara neutral, därför bör den problematiseras och diskuteras i termer som situerad (Mulinari 2005).

Vår roll i undersökningsprocessen påverkas exempelvis av att vi båda betraktar oss som en del av hbtq-kollektivet och är på olika sätt engagerade och verksamma gällande hbtq-frågor. Vi befinner oss båda i en kontext där merparten av våra respektive sociala nätverk utgörs av personer som själva är hbtq-personer eller som på något sätt är engagerade i hbtq-frågor.

Pernilla har i tre år arbetat som skolinformatör på RFSL (Riksförbundet för hbt-personers rättigheter) Göteborg, som åker till skolor och pratar om hbtq och RFSL i skolklasser, och har genom detta arbete exempelvis fått utbildning om hbtq. Pernilla är medveten om var RFSL står gällande frågor som rör könsutredningar och medvetenheten om att dessa ståndpunkter givetvis påverkar hennes förståelse gällande detta ämne. Vi har båda vänner och bekanta som är just transpersoner och som har genomgått, ska börja genomgå, eller har en önskan om att genomgå könskorrigering. Även detta påverkar naturligtvis vår position i undersökningsprocessen då vi i vårt skrivande av denna uppsats i huvudet kan jämföra det som informanterna berättar med de berättelser som vi har hört från dessa vänner och bekanta.

Detta utgör dock bara en del av vår situerade kunskap och givetvis spelar ytterligare en mängd faktorer in som det inte finns utrymme att ge plats åt här då situerad kunskap tar avstamp i hela livsberättelser.

Vi vill även poängtera att vi i vår studie inte kan säga oss ha kännedom om huruvida de enskilda individer som arbetar med just utförandet av könsutredningar utgår från en exempelvis heteronormativ eller binär syn på kön och sexualitet i sitt arbete, särskilt då eftersom vi enbart har intervjuat de som genomgår utredningarna och ej den personal som genomför utredningarna. Det vi kan göra är enbart att redogöra för våra tolkningar av det som informanterna har berättat för oss gällande vilka föreställningar de upplevt att personalen har förmedlat gällande kön och sexualitet.

Gällande vår respektive arbetsinsats i skrivandet av uppsatsen anser vi själva att vi har gjort ungefär lika mycket. Vi har dock haft huvudansvar för olika delar, men diskuterat och kompletterat varandras delar löpande under arbetets gång. Då det gäller de muntliga intervjuerna har vi gjort som så att Pernilla hade huvudansvar för att ställa frågorna under den ena intervjun och Majja under den andra. Den som inte haft huvudansvar har skött diktafonen och även ställt följdfrågor. Vi har även transkriberat varsin intervju.

3.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Begrepp som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet kan bli problematiska inom kvalitativ socialkonstruktivistisk forskning då forskarens arbete vare sig är mätbart eller något som är tänkt att göra anspråk på en universell sanning. Istället betraktas arbetet som diskursiva konstruktioner där resultatet utgör en av många möjliga berättelser. Detta relativa förhållningssätt behöver dock inte innebära att det blir helt omöjligt att fastställa någon slags giltighet (Winther Jørgensen & Phillips 2000:111). Det den kvalitativa forskaren kan göra är att eftersträva det som Winther Jørgensen och Phillips beskriver som genomskinlighet. Detta innebär att vi som forskare redogör för vår förståelse, hur vi gått till väga då vi genomfört olika moment i vår studie, samt hur vi kommit fram till våra slutsatser. Teorin som används inom forskningen ska utgöras av ett sammanhängande system och en konsekvent argumentation ska föras. Påståenden om ”verkligheten” ska dokumenteras empiriskt vilket vi gjort via transkriberingen av våra intervjuer.¹⁰ Vi har också strävat efter att välja ut citat från våra informanter som representerat vårt material i stort och har även redogjort för stegen från det empiriska materialet till vår tolkning av detta (Winther Jørgensen & Phillips 2000:154).

¹⁰ Detta gäller i de fall vi genomfört intervjuer med informanten öga mot öga. I övriga fall är det informanterna själva som skrivit svaren på våra frågor i de mailintervjuer som genomförts.

4. Analys

I detta kapitel redovisas de resultat vi har kunnat uttolka från vårt empiriska material. Vi har valt ut citat från intervjuer med våra informanter och för i detta kapitel resonemang kring dessa utifrån de teoretiska referensramar som utgör uppsatsens grund. Vi har valt att redogöra för de tolkningsrepertoarer som vi har kunnat identifiera genom att sortera in dem i olika områden med egna rubriker. Dessa områden är följande: 1) Informanternas egen syn på kön, 2) Informanternas beskrivning av personalens syn på kön, och 3) Informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen. Efter resultatredovisningen följer en sammanfattning av resultaten samt en slutdiskussion där vi vidareutvecklar resonemang kring specifika aspekter som vi vill fokusera ytterligare på.

4.1 Informanternas syn på kön

Då vi tänker oss att personalens föreställningar och tankar om kön mottas på olika sätt beroende på hur våra informanter själva ser på kön samt sin egen könsidentitet/könsuttryck kommer vi att inleda vår analys med att redogöra för detta. Vi kan urskilja två möjliga tolkningsrepertoarer som kan betraktas påverka informanterna i deras tankar om kön samt sin egen könsidentitet och sitt könsuttryck.

4.1.1 Problematiseringsrepertoaren

En tolkningsrepertoar som vi kan urskilja som en möjlig påverkan gällande våra informanters syn på kön, könsidentitet och könsuttryck har vi valt att kalla för *Problematiseringsrepertoaren*. Denna tolkningsrepertoar präglas av en uppfattning om att kön är något som kan och bör problematiseras vilket gestaltas i följande citat:

”Jag har sagt att jag känner mig som en kille, kort sagt. Men att jag inte är intresserad av en stereotyp manlighet, eller vad en ska säga. Och inte heller av manliga privilegier.” (Svante)

”Alltså, min könsidentitet till exempel. Jag känner mig inte som 100% kille. Ja, jag föredrar manliga pronomen och jag vill korrigera min kropp så den blir mer en manskropp, men jag tycker det här med könsidentitet är så himla svårt. Jag vet ju inte hur en som föds med manskropp känner sig, jag vet bara att den här kroppen inte alls känns bra, den är liksom helt fel på något sätt. Och jag gillar inte det typiskt manliga, jag gillar att baka sjukt mycket och har gulliga saker i mitt hem och gillar glitter och stickade blommiga tröjor.” (Svante)

Det som Svante ger uttryck för i dessa citat är ett slags problematiserande både kring kön generellt och kring den egna könsidentiteten, vilket även uttrycks av Jonathan i följande citat:

”Vill helst inte beskriva den (sin könsidentitet, vår kommentar). Jag är inte mitt kön. När jag måste, eller när jag har en anledning att få en grupptillhörighet så är jag ftm, queer, trans, man eller nåt åt det hållet. Jag använder herrtoa/herrarnas omklädningsrum - om det säger nåt om min identitet vet jag inte... det säger enligt mig endast vad andra uppfattar.” (Jonathan)

”För mig är kön fysiskt och kemiskt (hormoner och kromosomerna som lett fram till den kemin till exempel). Medan genus är vad som är

manligt/kvinnligt/neutralt i form av könsuttryck – kläder, kroppsspråk, frisyr, beteende, hur man pratar... (mitt genus är då en del av min personlighet och den är ju den samma alltid, men förändras såklart över tiden eftersom man ständigt utvecklas).” (Jonathan)

Svantes och Jonathans tankar går att koppla till ett slags ifrågasättande av och avståndstagande från den diskursiva heterosexuella matris som Butler beskriver. Svante beskriver sig själv som en icke-stereotypisk man som är ointresserad av manliga privilegier och uppskattar företeelser som i en binär könsuppdelning förknippas med femininitet och ger på så vis en bild av sin könsidentitet som något, med Butlers ord, subversivt (Butler 2005:91ff). Likaså ger Jonathan uttryck för ett tydligt avståndstagande från tanken om en binär könsuppdelning genom att inte vilja beskriva sin könsidentitet, men också genom att uttrycka att användande av exempelvis ett visst omklädningsrum enbart säger något om vad andra människor uppfattar och inget om den egna könsidentiteten. Jonathan beskriver kön som något fysiskt (hur kroppen ser ut) och genus som något som har att göra med personliga egenskaper men samtidigt är föränderligt. Han ger därmed uttryck för något som skulle kunna betraktas som en socialkonstruktivistisk tanke om kön (Ambjörnsson 2006).

4.1.2 Medelsvenssonrepertoaren

Två av våra informanter har använt ordet ”normativ” för att beskriva sig själva och sin syn på exempelvis kön och hbtq-frågor, och vi tycker oss här kunna urskilja en tolkningsrepertoar som berör att passa in i en typ av mall som kan liknas vid den heterosexuella matrisen. Vi har valt att kalla denna tolkningsrepertoar för *Medelsvenssonrepertoaren*, med hänvisning till ett begrepp som har använts av en av våra informanter då han skulle beskriva sin syn på kön. I denna tolkningsrepertoar talas det om att vara säker (inte velig, osäker eller ifrågasättande) gällande sin könsidentitet, att vilja att kropp och könsidentitet ska stämma överens, att vara ”medelsvensson” och att hbtq-rörelsen borde satsa mer på normaliseringsaspekter.

”De frågade hur det kändes vid tidig barndom, puberteten, och så vidare. Inget speciellt som jag minns. Om jag gillade ’tjejelekar’ och sådana saker eller om jag var en typisk pojkflicka. Det var relativt enkelt för mig, i och med att jag inte ser mig som någon könlös eller är osäker på något sätt.” (Anders)

”Jag har varit så pass lugn med personalen under hela utredningstiden, de märkte väldigt fort hurdan jag är. Lugn och eftertänksam med nytt folk kan man väl säga. Jag har aldrig haft ett speciellt ’kvinnligt beteende’ så det har inte varit något att ändra.” (Anders)

Dessa citat skildrar Anders beskrivning av hur hans känsla av att inte vara ”könlös” eller osäker i sin könsidentitet har påverkat de samtal som han har haft med utredningspersonalen om sin barndom och sina tonår. Anders beskriver att han har haft det ”relativt enkelt” i denna bit av utredningsprocessen, just på grund av sin stabila könsidentitet. Att Anders beskriver upplevelsen på detta sätt kan betraktas bero på att han med sin könsidentitet som säker och tydligt maskulin kan ses följa det som Bremer (2011) kallar principen om linjärt kön. Anders, som definierar sig själv som man gick in i utredningen med ett tydligt formulerat önskemål om att anpassa sin kropp till denna definition, kan utifrån tanken om principen om linjärt kön betraktas som en person som ”kliver in i ledet”.

”Vi diskuterade det inte, eftersom jag inte direkt är intresserad av ämnet (kön, vår kommentar). [...] Jag kommer ofta på mig själv med att vara irriterande

konservativ. Min första tanke när man pratar om 'hen' och liknande, är ungefär 'man borde ju bestämma sig!' även om jag vet att det naturligtvis inte är så enkelt. Uppenbarligen och rimligen är det ju inte det. Dock är jag övertygad om att vissa beteenden är hormonellt betingade, och att hormoner påverkar hjärnan på olika sätt, beroende på om det är östrogen eller testosteron. Det följer ju inte samma mönster för alla kvinnor eller alla män, men generellt så finns det skillnader som kommer sig av hormoner. Självt har jag ju märkt att jag har blivit avtrubbad rent känslomässigt av testosteroninjektionerna. Jag gråter inte lika lätt eller är lika känslig av mig, vilket på ett sätt är skönt men på ett annat känns tråkigt. Hormoner gör ju t.ex. att kvinnor ofta blir lite småspeciella runt mensmen med pms och allt, och det ändrar ju beteendet hos väldigt många, även om det bara är en eller ett par gånger i månaden. Kvinnor som kommer in i klimakterier, samt män som får en för låg testosteronnivå kan ju också känna av humör- och beteendeförändringar. Då känns det ju rimligt att hormonernas påverkan på hjärnan under en livstid borde sätta sina spår. Sen handlar det givetvis om miljöpåverkan med, och hur samhället sätter sina spår, men jag är övertygad om att det finns generella psykiska skillnader mellan män och kvinnor som kommer sig just av hormoner och hormonnivåer." (Anders)

Citatet visar dels att Anders beskriver sig som ointresserad av ämnet (kön) och att han beskriver sig själv som "irriterande konservativ", även om han vid närmare eftertanke uppger att han inte heller tror att ämnet är så enkelt som han ibland betraktar det som. Vid frågan om Anders' egen syn på kön beskriver han, i ovanstående citat, framför allt biologiska aspekter av könsskillnader som exempelvis påverkan av könshormoner. Han styrker detta resonemang genom att hänvisa till sina egna upplevelser av hur den hormonbehandling han genomgår har påverkat honom. Anders kan betraktas ta stöd i Medelvenssonrepertoaren genom att hänvisa till biologi, eftersom detta talar om samband mellan kön och specifika egenskaper vilket ingår i den heterosexuella matrisen. Erik, i sin tur, är också inne på det kroppsliga i sitt resonemang vilket vi kan se i följande citat.

"Men jag hade läst på väldigt mycket själv, så jag mest informerade dem vad jag ville. Jag förklarade att jag ville ha testosteron, göra överkroppen, kastrering och vänta med underoperationer tills de kommit på något bättre. Det var det jag sa, och de körde på det också." (Erik)

Erik kom till utredningsteamet med tydligt formulerade önskemål gällande behandling, varav ett handlade om sterilisering. Han beskriver i intervjun att hans åsikter gällande sterilisering kanske kan betraktas som radikala, och att han anser att transsexuella som genomgår könskorrigeringande vård borde genomföra steriliseringen. Att han själv ville få den genomförd var en självklarhet, då han anser att förmågan att kunna vara gravid är starkt förknippat med femininitet. Erik anser att en transman som har förmåga att bli gravid snarare ska betraktas som en "hen" än som en man. Dessa tankar, menar vi, går att koppla till begreppet *abjekt* genom att Erik tydligt tar ställning i frågan om sterilisering och anser att förmågan att bli gravid är oförenligt med att vara man och dessutom beskriver att dessa tankar är av en radikal art. Vi tänker oss att Erik, då han menar att hans tankar är av "radikal art" refererar till ståndpunkten om att ta bort steriliseringskravet som förs fram av hbtq-rörelsen, där han skiljer sig från mängden genom att vara *för* sterilisering. I en större samhällelig kontext tänker vi oss dock att Eriks åsikter skulle kunna betraktas vara av en mer traditionell karaktär. Den känsla som väcks inom Erik när han föreställer sig en man som har förmåga att bli gravid visar honom att han anser att detta är ologiskt, och att en man som har förmåga att bli gravid därför

inte ska betraktas som en man utan som en "hen". Detta ställningstagande kan betraktas som ett sätt för Erik att markera vad hans position är i frågan om kön. Att vara en ickesteriliserad transman är för Erik att vara en "hen", vilket Erik inte betraktar sig själv som och tycker därför att steriliseringen är viktig. Den åsikt som Erik uttrycker kan även kopplas till den heterosexuella matrisen, eftersom den förmedlar en tanke om att en man även måste ha en begriplig kropp, en kropp som har manliga könsdelar och inte kvinnliga. Den typ av kropp som besitter ovan nämnda egenskaper blir för Erik obegriplig och förpassas därför ifrån kategorierna "han" eller "hon" och till ett "hen", på samma vis som Butler beskriver att obegripliga kroppar utifrån en binär och heterosexuell diskurs betraktas som icke-subjekt (Butler 2004:73ff).

Erik beskriver sig själv med ordet "medelvensson", men säger också att han har ganska moderna tankar om exempelvis fördelning av hushållssysslor i hemmet. Han berättar att han brukar stå för matlagningen medan hans flickvän sköter bilen, och att detta inte känns konstigt för honom. Erik berättar även att han tar avstånd från många av de frågor som han uppfattar att hbtq-rörelsen i stort driver. Exempelvis anser han att Pridefestivalen i Stockholm, med dess inslag av utklädnings och dylikt, får fel verkan. Erik tror att ett bättre sätt att arbeta för hbtq-personers rättigheter vore att sträva efter normalisering, genom att försöka se till att hbtq-personer syns på många olika arenor ute i samhället.

4.2 Informanternas uppfattning om personalens syn på kön

Våra informanter uttrycker olika upplevelser av hur personalen inom utredningsteamet förmedlar föreställningar om kön och hur dessa föreställningar ser ut. Generellt tolkar vi att det verkar skilja sig åt beroende på vilken klinik personen i fråga genomför sin könsutredning. De informanter som varit på mottagning A uttrycker – oavsett var de själva ställer sig i frågan kring kön som mer biologistiskt alternativt socialkonstruktivistiskt – att personalen här lyfter fram kön som något som mer handlar om beteende och individuella egenskaper, medan personalen på mottagning B och C tenderar att ha ett mer kroppsfokuserat förhållningssätt.

4.2.1 Kroppsrepertoaren

En möjlig tolkningsrepertoar som vi kan se i hur våra informanter beskriver hur personalen uttrycker sig om kön är till mycket stor del fokuserad på kroppar och i synnerhet på könsorgan. Vi har därför valt att kalla denna tolkningsrepertoar för *Kroppsrepertoaren*.

"Jag upplever nog att de flesta inom utredningsteamet ser på transsexualism som ett medicinskt problem. Alltså att problemet är att ens egna uppfattning om kroppen och vem man är inte stämmer med hur kroppen ser ut. Och därför behöver man korrigera kroppen. Problemet är inte att man har 'inbillat' sig något, eller att de här problemen uppstår på grund av den sociala verkligheten vi lever i, utan att problemet ligger på en mer molekylär, medicinsk, kroppslig nivå." (Rasmus)

"Det fanns så mycket i det att reagera på, men främst tänkte jag på att hon liksom sa att de som kommer dit och inte har fått någon hormonbehandling eller någon operation, de ÄR inte vad de identifierar sig som. Som att hon sa till mig att 'du är inte kille men du kanske kommer att BLI det.'" (Svante) (Svar på frågan om det var något särskilt han mindes från första mötet med personal från utredningsteamet).

Utifrån det som Rasmus och Svante beskriver kan vi utläsa att personalen bygger sina föreställningar om kön på en Kroppsrepertoar där kön kommit att handla om det rent kroppsliga – hormoner, gener och hur kroppen ter sig rent materiellt (i avseende kroppsdelar och utseende). Könet är något statiskt, essentiellt och tydligt avgränsat. Det är dessutom något som inte innefattar en fri definitionsrätt för Svante, men däremot uppenbarligen för den personal som Svante träffar på detta första möte. Svante får höra att han ”inte är” men kanske ”kan bli” en kille. Då Svante vid denna tidpunkt inte genomgått könsutredning och därmed inte påbörjat hormonbehandling eller gjort kirurgiska ingrepp tolkar vi personalens uttalande som att det är detta som *gör* könet, det vill säga hormoner och operationer. I båda exemplen menar vi att personalen ger uttryck för en syn där transsexualism placeras bortom det sociala och istället blir något patologiskt. Vi menar att denna syn stämmer väl överens med den diskurs som Edenheim (2005) beskriver vara vanlig i offentliga utredningar där transsexualism framställs som ett ”naturens misstag” som därmed kan botas liksom andra sjukdomar, och där botemedlet heter könskorrigering.

”Man ska aldrig säga att man inte vill genomgå alla operationer. Särskilt inte som transtjej. Som transkille är det mer accepterat att inte vilja operera sina genitalier eftersom operationsmetoderna för killar inte är så bra än. Men även om man säger att man inte vill göra någon falloplastik måste man säga att man egentligen vill ha en kuk. Samma med steriliseringen, man måste säga att man vill det även om man inte vill.” (Rasmus)

”Sen har personalen snackat sjukt mycket om underlivsoperationer och sagt att jag inte blir en hel man om jag inte har en penis. [...] Alltså, det är de som har använt uttrycket ’en hel man’ och då har de mest använt det när vi har pratat om någon slags penisavund.” (Svante)

”Det är definitivt något som är en självklarhet! Vi får ’dispens’ när det gäller kuk-op (operation, vår kommentar), men det är bara för att de vet att resultatet är hur undermåligt som helst. Däremot är det inte ok att känna sig fullständig utan kuk. Man ska vilja ha en!” (Jonathan) (Svar på frågan om han upplever att personalen trycker på att många kirurgiska ingrepp ska göras)

Rasmus, Svante och Jonathan ger alla uttryck för att stor fokus läggs på det maskulina könsorganet. Kön blir utifrån Kroppsrepertoaren inte bara något som handlar om hormoner utan innefattar även det vi var inne på ovan: kroppens fysiska materialitet i form av kroppsdelar och utseende. För att använda oss av Butlers heterosexuella matris (2005) som tolkningsram tänker vi oss att det i personalens kropps-fokuserade tolkningsrepertoar finns en bild av att en ”riktig” man är en människa med penis – då den enda (utifrån rådande binära könsuppdelning) kategorin som finns att tillgå för de människor som inte har en penis är kategorin kvinna. Genom att i övrigt (efter hormonbehandling och mastektomi) ha en maskulin kropp men att ha kvar sitt kvinnliga könsorgan gör att transmannen iscensätter kön på ”fel” sätt. Hans kropp faller därmed utanför den heterosexuella matrisen och blir just den obegripliga kropp som Butler talar om, den som blir ett icke-subjekt (Butler 2004).

”De har i alla fall gett mig antydningar i riktning dikotomi. Kvinna eller man och där finns inga gråzoner minsann. Att hamna i ett mellanting där skulle vara värre än döden och ett klart misslyckande från deras sida. Hu så hemskt liksom! [...] De har varit extremt binära och utredaren har faktiskt bokstavligt sagt att det vore hemskt att hamna ’mitt emellan’ och bli nån form

av freak! Till en kompis sa samma utredare att man inte kunde vara man med en livmoder, så där som en självklarhet när min vän inte var så sugen på att opereras i onödan.” (Jonathan)

Vi tolkar Jonathans citat som ett exempel på hur den heterosexuella matrisen tar sig uttryck i det som berättas om personalens förhållningssätt till kön i koppling till Kroppsrepertoaren. Att inte uppfattas som vare sig man eller kvinna utan att hamna i ett ”mellanting” är detsamma som att vara ett ”freak” vilket i vår tolkning är något som ligger bortom det begripliga, eller för att dra det till sin spets: bortom det rent mänskliga. Vi ser här att Edenheims abjektbegrepp (2005) kommer väl till pass. Genom att trans(mans)kroppen uppfattas för utomstående som ett icke-objekt skapas en osäkerhet kring de gränser som kan dras mellan självet hos den som betraktar (i detta fall personalen) och den som blir betraktad (icke-objektet, här i egenskap av transmannen). Då det, precis som Rasmus skriver, inte finns några optimala metoder för falloplastik kan det anses acceptabelt att inte vilja genomföra de operationer så som de ser ut idag. Vi tolkar det dock som att det inom ramen för Kroppsrepertoaren kan finnas en ”räddning” – genom att ändå uttrycka en önskan om att *vilja* ha ett manligt könsorgan eller operera bort sin livmoder (och underförstått ta avstånd från det kvinnliga) går det ändå att närma sig positionen att vara en ”riktig man”, även om den – om vi utgår från ovanstående citat – aldrig går att nå helt och hållet. Vi tolkar denna process (personalens påtryckningar om att personen i fråga ska vilja ha en penis/operera bort livmodern) som abjektion – ett försök att undkomma könets tvetydighet för att göra det obegripliga mer begripligt och därmed slippa undan det obehag eller frammanande av äckel den abjekta kroppen kan skapa.

4.2.2 Beteenderepertoaren

En annan tolkningsrepertoar som vi kan identifiera i vårt intervjumaterial handlar om informanternas upplevelser av personalens beskrivning av kön som något som har att göra med ett (köns)specifikt beteende, gällande exempelvis sexualiteter, val av klädsel och andra yttre attribut. Vi har valt att kalla denna tolkningsrepertoar för *Beteenderepertoaren*.

”Ja, de frågade en del om hur jag definierat min sexuella läggning tidigare och hur jag definierar den nu [...] De frågade även om jag hade en stark önskan om att vara mannen i ett heterosexuellt förhållande. Sen har de fokat helt galet mycket på min relation till min kropp i sexuella situationer. Som att jag skulle ha jättemycket problem med det, tycka att sex är megajobbigt. [...] Sen har de ju frågat om jag är den dominanta i sexuella situationer, eller om jag önskar ha ’en manlig roll’ när jag har sex. [...] Jag tror jag vill komma fram till att deras bild av en hel man är att ha vissa manliga egenskaper OCH en manlig kropp.” (Svante)

”Ja, som jag skrev tidigare så har det varit mycket fokus på hur jag fungerar i min kropp i sexuella sammanhang. Alltså, jag kan förstå att de frågar om det, men jag har talat om för dem att det inte är ett stort problem för mig. Ändå har de fortsatt att prata om det och då främst fokuserat på min oförmåga att ha penetrerande sex. Alltså, de tycker att det är en oförmåga, jag tycker inte det. Det har gjort mig jävligt obekvämt, speciellt eftersom de har fortsatt att prata om det fastän jag tycker att jag tydligt signalerat att det inte är av vikt. [...] Jag har ju sagt till dem flera gånger att ’det är inte ett problem - det HÄR är mitt problem’ och att jag tycker att det finns andra sätt att ha sex på. Jag har lite svårt att beskriva hur de bemött det, det ord som jag känner ligger

närmast är nog lite som ignorans, med tanke på att det har tagits upp gång på gång, under flera samtal. Jag menar, jag jobbar själv inom vården och vet att en tumregel är ju att lyssna på vad patienten upplever att den har för problem. Om någon söker vård för huvudvärk frågar du ju inte om den har ont i sitt knä.” (Svante)

Vi tänker oss att transkroppen skulle kunna vara fri från det abjekta om den uppfyller premisserna för det som Bremer (2011) beskriver som det linjära könet där kropp, könsidentitet, begär, juridisk könstillhörighet (och föräldraskap) alltid pekar åt samma håll. I våra informanters citat finns det dock flera linjebrytare – dels transmannens kropp där själva könsorganet, som vi diskuterat tidigare, inte överensstämmer med en normativ uppfattning om maskroppar, men även där sexualiteten inte följer den spikraka linje som krävs för att röra sig inom begriplighetens ramar. Svantes citat visar hur personalens tolkningsrepertoar kring (manligt) kön inte bara är avhängig hormoner och kroppslig materialitet utan även är en kropp med vissa funktioner och egenskaper. Utifrån den heterosexuella matrisen tolkar vi att en ”riktig” man ur deras synsätt både ska *kunna* och *vilja* ha penetrationssex då detta utgör, för att referera till Butler (2004), en av de performativa handlingar som skapar dels heterosexualitet och dels (manligt) kön. Att inte kunna ha penetrerande sex (med sitt eget könsorgan) beskrivs som en brist och en man blir i det avseendet en icke-funktionell man. Det linjära könet kräver också att sexualiteten, begäret, är riktat mot ”rätt” objekt vilket inom den heterosexuella matrisen bör utgöras av en heterosexuell kvinna om du är man och vice versa.

Svantes citat tyder på att personalen rör sig inom den heterosexuella matrisen när de ställer frågor om sexualitet och undrar om han ”är den dominanta i sexuella relationer” och om han ”önskar ha en manlig roll när han har sex” – frågor som vi uppfattar som uttryck för en uppfattning om beteende som könsbundet. Vi tolkar det som att Svante tillskrivs en stereotyp uppfattning om både sexualitet och maskulinitet som har sin grund i den heterosexuella matrisen vilken dikterar villkoren för skapande av kön och sexualitet.

”Nja, min utredare hade en hangup på att min flickvän var lesbisk. Det står överallt i journalen! [...] Det var ett väldigt tjat om att hon ju minsann gillade bröst och kvinnokroppar och så vidare... Minns ju inte ordagranna saker, men det var verkligen ett bekymmer. [...] Jag vet inte om han (utredaren, vår kommentar) hintade något om att jag inte kunde vara snubbe om en lesbisk kvinna gillade mig. Jag kunde nog inte tänka i de banorna. Vi gillade varandra och tyckte att vi var heta på vårt sätt. Skit samma vad det är för kön.” (Jonathan)

Jonathans citat i sin tur visar hur hans lesbiska flickvän blir ett klart störande fenomen i skapandet av linjärt kön och blir det som Bremer (2011) benämner som ”det queera smutset”. En transkille ska (underförstått) gilla personer som definierar sig som heterosexuella tjejer. Att då som Jonathan ha en flickvän som definierar sig som lesbisk gör att hans trovärdighet som en ”riktig” man minskar, ur personalens ögon sett.

Vi kan även se att personalens tolkningsrepertoar kring kön innefattar uppfattningar kring klädsel och vad som anses passande beroende på vilket kön personen i fråga anser sig tillhöra.

”Men sen så har jag även läst i kuratorernas anteckningar att 'Idag kom han med ganska killiga kläder och ganska killig frisy'. Eller 'Idag så var han neutral i sin klädsel'. [...] De frågar inte så mycket om hur jag är som person, utan de antecknar vad *de* uppfattar och ser i ditt beteende och hur du klär dig, i mötet. De gör mer tolkningar, vilket jag kan sitta och skratta åt efteråt – att

de har skrivit ner om vartenda möte om hur jag beter mig och hur jag är klädd.” (Erik)

”Min läkare sa att jag inte får ha klänning på mig till exempel, för det är kvinnligt.” (Svante)

”Och att jag inte borde ha vissa kläder och så. Jag hade med min partner till ett möte med läkaren en gång, och min partner hade blommiga byxor på sig. Min läkare sa 'Åh, vilka fina byxor! Men de skulle du väl aldrig ha på dig, Svante?' och då svarade jag att jag faktiskt haft på mig de byxorna någon gång. Jag var dock ganska snabb med att lägga till typ 'alltså när jag inte haft några rena mjukisbyxor själv. De där är sjukt sköna.'” (Svante)

”Generellt upplever jag nog att ha ett könsuttryck som stämmer med ens könsidentitet, till exempel att gilla att ha jeans och skjorta och kort hår om man identifierar sig som kille, att det är en fördel. Alltså att personalen ofta kopplar ihop könsidentitet med könsuttryck.” (Rasmus)

Dessa citat tolkar vi som att personalen har en uppfattning om hur klädsel och utseende i övrigt spelar in i det linjära könandet. Vissa klädesplagg och frisyrer uppfattas uppenbarligen som manligt kodade medan andra anses kvinnliga. Att kunna, och få, passera som man villkoras av just dessa tolkningsrepertoarer. I Eriks fall sker tillskrivningen av manliga attribut inte explicit, men däremot implicit då personalens tolkningar skrivs ner och på så sätt blir en del av utredningen. I Svantes fall blir tolkningsrepertoaren mer uttalad då han får höra att både klänning och blommiga byxor inte anses som lämpliga plagg för honom som man – en kommentar som hans ”kvinnlige” partner däremot slipper. Genom att distinktionen görs mellan Svantes ”kvinnlige” partner och honom själv menar vi att den heterosexuella matrisen upprätthålls och att personalen har en önskan om att Svante ska placera sig själv i ett tydligt avgränsat kön och gestalta detta genom vad han *inte är* genom att ta avstånd från det feminina, eller med andra ord: villkoret för att passera som man är att avfeminiseras. Rasmus i sin tur skriver konkret att han uppfattar att det är en fördel att ha ett könsuttryck som matchar med ens könsidentitet vilket överensstämmer med Bremer (2011) som menar att de personer som redan följer det linjära könet har större chans att få sin könskorrigering önskan uppfylld.

”Jag minns dock tydligt att min mamma var med på ett anhörigmöte [...] och att hon då sa att jag minsann var mycket flickigare än hon någonsin varit. Ni skulle sett minen på utredarfolket då. De sa väl inte så mycket. Frågade kanske mig om det stämde och i så fall lär jag ju sagt att det gjorde det. Jag lekte iaf inte boxning och gav mina vänner näsblod (jag är och förblir sjukt mycket mer flickig än min mor)” (Jonathan)

”Det är i alla fall helt säkert att de har antytt rätt mycket som handlar om just manligt och kvinnligt på ett extremt stereotypt sätt. Så pass att jag övervägde att gå dit i klänning bara för att jävlas. Jag passade i alla fall på att låta håret växa så det hann bli nära axellångt och blont och stora lockar/böjar.” (Jonathan)

Vi tänker oss att det ingår i personalens uppgift att ”avslöja” Jonathans könsidentitet vilket här sker i form av att hans mamma blir tillfrågad om huruvida han är ”flickig” eller inte. En ”riktig” man ska inte bara se maskulin ut gällande kropp och utseende utan ska även uppvisa ett maskulint beteende vilket Jonathan dock inte gör. Att Jonathan liksom hans mamma (som

definierar sig som en kvinna) berättar att han är ”sjukt mycket mer flickig” blir därför en form av ”queert smuts”. Likaså att han kommer till könsutredningen i en feminint kodad frisyra. Att uttrycka en önskan att definiera sig som man men samtidigt ”vara flickig” och ikläda sig feminina attribut som klänning och långt hår blir en linjebrytare. Därmed tolkar vi det som att han ställer sig utanför den begriplighetens gräns som personalens tolkningsrepertoar gällande maskulinitet utgör.

Flera av våra informanter berättar, precis som Rasmus i citatet nedan, om hur de fått frågor under utredningens gång som handlat om vilka leksaker de lekt med som små, samt om de mest lekte med killar eller tjejer och i ungefär vilken ålder de började fundera på om de ”inte kände sig hemma” i det kön de definierats som.

”Vad jag lekte med för leksaker när jag var liten, om jag mest haft tjej- eller killkompisar, när jag började fundera på att jag kanske var kille, vilka slags kläder (herr och damkläder) jag tittar på när jag går på stan. De ser ju på en hur man är klädd och vad man har för frisyra och sånt också.” (Rasmus)

Vi tänker oss att detta ytterligare underbygger en förståelse av personalens syn på beteende som något könsbundet, men också att det finns en önskan om att könet ska ha varit linjärt under tidens gång – från barndom till nutid – och där det gäller för informanten att ge de rätta svaren för att inte, som Jonathan, skapa oreda i form av queert smuts.

Av våra informanters svar att döma tolkar vi det som att personalen ger uttryck för hur detta önskvärda linjära kön är något som kommer fortsätta följa just en linjär riktning vilket följande citat får utgöra exempel på.

”Och läkaren sa också 'ja, jag brukar ju säga till mina patienter som blir tjejer att det kommer ju bli jobbigare att bära hem matkassarna från affären och till de som ska bli killar brukar jag säga att nu ökar ju risken att bli utsatt för oprovocerat våld'.” (Svante)

Vi gör tolkningen att läkaren förmedlar en bild av hur Svante kan komma att behandlas annorlunda i samhället efter sin transition. Uttalandet, menar vi, säger också något om vad läkaren har för föreställning om vad som ingår i bilden av att vara man eller kvinna. Gemensamt för båda könen är att de tillskrivs en problematik, men där problemet hos det ”kvinnliga” könet anses vara något som ligger hos personen i fråga själv (kvinnor är svaga) medan det hos det ”manliga” könet är något som ligger utanför individen (män riskerar att utsättas för andra mäns våld). Vi menar att uttalandet cementerar stereotypa uppfattningar och motverkar en mer mångfacetterad syn på kön. Då det är Svante, i egenskap av ”patient” som blir tilltalad uppfattar vi det som att läkaren placerar Svante i just denna könsstereotypa kontext där han å ena sidan kan förvänta sig att det kommer att bli lättare att bära hem matkassar men att han å andra sidan riskerar att bli utsatt för våld i större utsträckning än tidigare (och osynliggör därmed det könsbundna alternativt hatbrotts-relaterade¹¹ våld Svante innan fullföljd transition riskerar att utsättas för).

¹¹ Hatbrott är en samlad beteckning på brott där motivet har varit att kränka en person på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. RFSL har i många år efterlyst att även transpersoner ska inkluderas i texten. Idag finns de bara med i lagens förtexter. (<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3882103>)

4.2.3 Individtänkrepertoaren

Den tredje tolkningsrepertoar som vi kan identifiera i vårt intervjumaterial handlar om informanternas upplevelser av personalens beskrivning av kön som något som är vare sig bundet till kropp eller beteende i första hand utan mer handlar om individuella egenskaper. Denna uppfattning tenderar att vara vanligast på framförallt en av mottagningarna (mottagning A).

”Jag skulle nog tro att vi har en liknande syn, även om de nog är mer insatta i ämnet om intergender och liknande. Det har de ju börjat prata mycket om på mottagningen, eftersom fler och fler känner att de inte hör hemma i ett manligt eller kvinnligt fack, men ändå till exempel vill ha hormoner eller enbart operera bort bröstet osv. [...] En del transpersoner jag pratat med och sett diskussioner mellan har pratat om att de ljugit för sina utredare, och att de inte accepterat intergender och liknande, men de på A (mottagningens namn) verkade väldigt öppna och jag tror nog att de försöker hitta lösningar för alla.” (Anders)

”Nej. De var mycket försiktiga i sina uttalanden för att inte trampa någon på tårna. Mycket professionellt.” (Anders) (som svar på frågan ”Förmedlade personalen några specifika tankar kring kön till dig? I så fall, på vilket sätt och i vilka sammanhang?”)

Anders upplevelser av personalens uttalande kring kön och könsuttryck ser vi som exempel på en mer mångfacetterad syn som kan sägas stå i motsats till den binära könsuppdelningen. I nedanstående citat gör Leo uttryck för ett liknande förhållningssätt.

”[...] Alla barn är könsneutrala. De (personalen på mottagning A, vår kommentar) höll med mig om detta, att pojkar gillar klänningar, att det finns småpojkar som tycker att mammas smink är jätteintressant. [...] Det har ingen betydelse så sett.” (Leo)

”[...] de riktar inte in sig så mycket på det här att ’ett speciellt kön måste ha de här egenskaperna för att räknas till det’, utan det här hur du som individ, vilka egenskaper *du* har. De är väldigt inriktade på varje individ, de inser ju att alla egenskaper är individuella. Som sagt, det finns ju killar som är så otroligt feminina, men de är ju fortfarande killar. Och tjejer som är så pass butch att man ’är du säker på att det där inte var en kille som gick förbi’, men det kan ändå vara en tjej. [...] mer att du är den du är oavsett vem du är, eller snarare vad du är. Så länge man är sig själv så kommer det inte att ha så stor betydelse med resten.” (Leo)

Vi uppfattar Anders och Leos svar som att de upplever att det inte talas så mycket om kön på ett diskursivt plan utan att fokus mer ligger på individen och hur denna uppfattar sin subjektiva könsidentitet. En man behöver inte nödvändigtvis vara en människa med penis som har heterosexuellt penetrationssex, är dominant, initiativtagande och iklädd könsstereotypa kläder vilket de tidigare nämnda (de kropps fokuserade och de beteendeariktade) tolkningsrepertoarerna ger sken av. En människa kan vilja ta hormoner eller operera bort bröstvävnad utan att för den skull vilja placera sig i ett fack. Likaså kan killar gilla smink och

klänningar och tjejer kan vara butchiga¹² och knappt ens passera som tjejer, men ändå definiera sig som just tjejer.

”Med socionomen på A (mottagningens namn, vår kommentar) pratade jag om sexualitet, men mest om upplevelser som jag haft när jag var liten, som speglar sig i min relation till sex idag. Vi har pratat mest kring detta. De lägger inte så mycket energi på det, de vill mest veta vem du är.” (Erik)

”Inte mer än att de frågade vilken läggning jag ansåg mig ha. De ansåg inte att det var relevant för utredningen, vilket jag håller med om”. (Anders) (svar på frågan om personalen tagit upp frågan om sexualitet)

”Inte så mycket, det är som att ’jaha, vad är din sexuella läggning?’ Ja, pansexuell. ’Varför tycker du detta?’ Och så får man berätta om tidigare förälskelser och sånt.” (Leo) (svar på frågan om personalen tagit upp frågan om sexualitet)

Även här tolkar vi samtliga nyss angivna citat som att våra informanter uppfattar personalens uttalande som ett avståndstagande från uppfattningen om det linjära könet. Jämfört med i de kroppsfokuserade och beteendeeinriktade tolkningsrepertoarerna finns det här ingen (enligt våra informanternas upplevelser) underförstådd implikation att kroppsligt kön i form av hormoner, gener och övrig materialitet måste överensstämma med könsuttryck eller begär. Vi tolkar det istället som att kroppslig materialitet och sexualitet ligger på ett individplan och inte nödvändigtvis är könskodat – hur kroppen ser ut och vart (det sexuella) begäret riktas är inte i huvudfokus.

”[...] även om de i slutändan säger nej, så behöver inte det betyda att de tycker att jag är mindre manlig utan det är att de inte tycker att jag borde vara man. De har pratat mycket om att man fortfarande kan leva som det även om man inte får genomgå det biologiska eller det fysiska.” (Leo)

”Det vet jag faktiskt inte.. det var en bra fråga som jag inte har något svar på tror jag. Jag tror att de har väldigt mkt i åtanke hur bekväm man är i sig själv så, om man kan leva med sin kropp som den är, då är man mer manlig än man.” (Leo) (svar på frågan ”Vad tror du de lägger för betydelse i det, att ”du kan vara manlig även om du inte är man”?)

Leo får veta att han kan uttrycka maskulinitet trots att kroppens materialitet uttrycker ett feminint kön. Distinktionen görs mellan att vara manlig och vara man vilket vi å ena sidan tänker oss kan spegla en subversiv uppfattning där kön ses som något flytande, icke-essentiellt, och där maskuliniteter och femininiteter skapas i performativa handlingar (Butler 2005). Å andra sidan kan distinktionen innebära det som vi tänker oss är den allmänna uppfattningen om genus där gestaltningen av manlighet utgör det sociala könet medan *att vara man* har en mer biologistisk aspekt. Oavsett vad som åsyftas finns, menar vi, en underliggande maktaspekt där det – precis som Leo ger uttryck för – är personalens ”tyckande” som spelar roll i slutändan. Leo kan vara manlig, men makten över definitionsrätten till könet rent juridiskt ligger hos andra än honom själv.

12 Butch är ett begrepp som används för att beskriva ett maskulint kodat könsuttryck. Ordet för att beskriva ett feminint kodat könsuttryck är ”Femme”. (Ambjörnsson 2008:146)

4.3 Informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen

I denna del av analysen beskriver vi olika tolkningsrepertoarer som vi anser kan ligga till grund för hur informanterna har beskrivit att de har upplevt mötet med utredningspersonalen. Informanterna har beskrivit sin generella upplevelse av utredningen på mycket olika sätt, och vi kan urskilja två olika tolkningsrepertoarer som vi anser närmare kan förklara skillnaderna i de sätt som informanterna har beskrivit sin upplevelse av utredningen.

4.3.1 Strategispelrepertoaren

Vi kan i våra informanternas berättelser urskilja en tolkningsrepertoar som handlar om en slags uppfattning om vilka konsekvenser det skulle kunna få om utredningspersonalen får kännedom om somlig information, och även om vilka strategier som kan användas för att utredningen inte ska dra ut på tiden eller stanna upp. Denna tolkningsrepertoar handlar även till stor del om begreppet *makt* och dels om den maktrelation som finns inbyggd i relationen mellan en person som vill få tillgång till något (i detta fall: behandling) och en person som har möjlighet att besluta om personen får tillgång till detta, och dels om vilka strategier som kan användas för att försöka jämna ut maktbalansen eller på något sätt återta makt. Vi har valt att kalla denna tolkningsrepertoar för Strategispelrepertoaren, med anledning av att en av våra informanter har använt just begreppet ”strategispel” för att beskriva det fenomen som han upplever präglar interaktionen mellan många som genomgår könsutredning och utredningspersonalen. Detta fenomen beskrivs av några av våra informanter, och handlar exempelvis om att de medvetet har valt att inte berätta vissa saker för utredningspersonalen med anledning av att de föreställer sig att berättandet av detta skulle kunna få vissa konsekvenser. Exempel ges i följande citat:

”Jag har nog valt att berätta saker som skapar en mer stereotyp manlig bild av mig än hur det egentligen ligger till. Alltså: om jag gillar att spela fotboll och hålla på med handarbete så skulle jag bara säga att jag spelar fotboll. Till exempel. Jag har också undanhållit att jag undersökt hur man kan spara könsceller. Jag har sagt att jag tycker att det är okej att inte få biologiska barn fast jag inte tyckte att det kändes okej. Jag har inte heller sagt saker som är mer queera med mig, till exempel att jag inte är monogam. För det mesta har jag undanhållit information för att jag velat att processen ska gå så smidigt som möjligt, och det tror jag att den gör om jag passar in i en ganska stereotyp mall. Om jag har kort hår och skjorta, flickvän och spelar fotboll så tror jag att det kommer gå bättre för mig i utredningen än om jag ibland sminkar mig, är poly¹³, hellre kallar mig queer än straight och gillar att sticka.” (Rasmus)

Rasmus berättar att han baserar beslutet om att inte berätta om det som nämns i dessa citat för utredningspersonalen på en uppfattning som är formad av vad han har hört ifrån andra människor gällande könsutredningar. Utöver det som nämns i citatet räknar han upp en lång lista med punkter som ingår i det som han har hört att det inte är lämpligt att berätta. Detta är något som även Svante nämner i följande citat, att han just ”har hört att en måste ljuga lite, eller i alla fall undanhålla information”.

13 Polyamorös – syftar till förmåga att bli förälskad i flera personer samtidigt, att ha kärleksrelationer med flera personer samtidigt (då alla inblandade samtycker till detta), att inte vara del av monogama kärleksrelationer. (<http://www.subcult.org/poly/>)

”Ja, jag minns att min läkare sa att ’man får vara man eller kvinna hur man vill’ och att jag tänkte att uppenbarligen så får en inte det, eftersom diagnoskriterierna är så himla strikta och att jag hört innan att en måste ljuga lite, eller i alla fall undanhålla information, om en inte identifierar sig som 100% det ena eller det andra eller liksom inte vill vara en levande stereotyp.” (Svante)

”Och jag gillar inte det typiskt manliga, jag gillar att baka sjukt mycket och har gulliga saker i mitt hem och gillar glitter och stickade blommiga tröjor. Men det känns inte som att jag kan säga det, för även om personalen i utredningsteamet sagt att en får vara hur en vill så har de ändå uppfattningar om vad en ska tycka och tänka om saker som anses vara kvinnliga. [...] Jag kan ju aldrig veta säkert, men baserat på den uppfattning jag fått av dem och utredningen så skulle det (att berätta för personalen om det icke typiskt manliga som Svante gillar, vår kommentar) kunna leda till att jag inte får genomgå någon könskorrigering. Jag vet inte vad den direkta responsen skulle bli, de har ju sina uppfattningar om vad jag ska gilla och hur jag ska vara. Till exempel ska jag inte vilja ha på mig blommiga byxor, som jag skrev i exemplet längre ner. Då har jag svårt att tänka mig att det är okej att gilla glitter och My Little Pony-porslin.” (Svante)

”Egentligen vill jag inte alls göra någon underlivsoperation, jag tycker det är grymt att ha en fitta och skulle inte byta ut den mot något. Men anledningen jag har gett personalen är att det inte finns tillräckligt bra alternativ och att jag vill ha en fullt fungerande penis.” (Svante)

”Jag har inte heller berättat att jag älskade prinsessklänningar och lackskor när jag var liten. Alltså jag var ganska vild och flängde runt i träd och härjade, men jag gjorde det alltid i typ strumpbyxor och prinsessklänningar. Det har jag ju tonat ner ganska mycket.” (Svante)

Det som nämns i Svantes citat angående sådant som informanterna har uppfattningen om att det är bättre att inte nämna för personalen, rör så väl beteende och levnadssätt som fysiologi (kropp). En annan informant, Erik, uttrycker att han tror att hans utredning hade kunnat ta längre tid än den gjorde om han hade haft mer ”queera” tankar och om han hade delat med sig av dessa till personalen. Erik nämner även psykiskt mående som en aspekt som kan påverka personalens uppfattning om den person som genomgår utredningen:

”Det spelar även roll att jag inte har mått så dåligt. Vissa jag känner till har varit sjuka, skurit sig, försökt ta livet av sig. Sânt gör också att de på A (mottagningens namn, vår kommentar) kan uppfatta dig som mer osäker, som en mer osäker person, att du kanske kan hamna på *hen* istället för på han eller hon.” (Erik)

Bland Rasmus’ exempel över sådant som han har hört att det inte är lämpligt att berätta för personalen eftersom detta kan sakta ner eller avbryta utredningsprocessen finns just en punkt som rör psykiskt mående. Rasmus berättar att hans uppfattning är att människor som mår *för* psykiskt dåligt ofta blir ordinerade att gå i terapi innan själva behandlingen inleds, vilket automatiskt leder till att processen saktas ner.

”Det känns verkligen som ett strategispel, där det gäller att själv skaffa sig så mycket kunskap som möjligt om diagnoskriterier, lagar och sin egen

utredare, för att kunna spela sina kort så bra som möjligt. Det känns också som att man hela tiden motverkas av att man inte sitter inne på tillräckligt mycket kunskap.” (Rasmus)

Detta citat fångar själva andan av Strategispelsrepertoaren – att kunna ”spela sina kort så bra som möjligt” genom att känna till så mycket som möjligt om så väl diagnoskriterier och lagar som själva utredningspersonalen. Det som beskrivs är hur en person som genomgår en könsutredning ska gå till väga för att så smidigt som möjligt kunna ta sig genom utredningen och få tillgång till den behandling som personen i fråga önskar. Inom Strategispelsrepertoaren talas det om rädslan för att utredningen ska dra ut på tiden eller rent av leda fram till att personen som genomgår den inte får tillgång till behandling. Det kan betraktas att det som uttrycks inom denna tolkningsrepertoar till stor del handlar om makt. Att informanterna som använder sig av Strategispelsrepertoaren pratar om rädsla som en anledning till att använda sig av strategier anser vi ger uttryck för att det i dessa informanternas konstruktion av verkligheten ingår en aspekt som berör att den personal som genomför könsutredningar besitter makt. Det kan tolkas som att denna uppfattning är en bidragande orsak till att informanterna, vars bild av situationen präglas av vad de har hört från andra, använder sig av strategier. Dessa strategier kan i denna situation betraktas som en metod för informanterna att försöka jämna ut den maktobalans som det kan tolkas som att de upplever existerar mellan dem och utredningspersonalen. Genom att känna till exempelvis diagnoskriterier och genom att vara förberedd på att personalen har en syn på kön som präglad av den heterosexuella matrisen bygger sig informanterna en bild av vad som är lämpligt att låta bli att berätta för personalen. Strategispelsrepertoaren konstrueras i social interaktion med andra människor på det mycket konkreta vis som handlar om att människor berättar för varandra om vilka strategier som kan användas. Detta uttrycks tydligt hos våra informanter Svante och Rasmus, som båda nämner att de har hört ifrån andra människor att somligt är mer lämpligt att inte berätta för utredningspersonalen.

Till skillnad mot Svante och Rasmus berättar Erik att han inte har undanhållit någon information för utredningspersonalen. Trots detta tycker vi oss kunna koppla somligt av det han berättar till Strategispelsrepertoaren. I nedanstående citat understryker han vikten av att den som genomgår utredningen visar att den är bestämd och säker på sin sak, både genom att tydligt uttrycka för utredningspersonalen vad denne har för mål med utredningen och genom att ”ringa och tjata” på personalen för att exempelvis se till att nya möten bokas in.

”Som person så är jag en analytiker. Så jag analyserar alltid allting mycket innan jag gör någonting stort, så jag hade redan tänkt igenom allting innan jag kom dit. Så när de kom med sina frågor så tvekade jag inte, jag hade redan tänkt ut vilket svar jag skulle ge. Jag tror att det var det som skapade tron på att jag vet vad jag gör och att jag visste vad jag ville. Jag hade redan beslutat mig för att ’Jag ska göra det här, för så här är det’, och jag hade känt så många år. Det är nog det som är mer viktigt för personalen på (namnet på mottagningen), att de känner att personen som de träffar förstår innebörden av det den gör. Det handlar om att veta vad man gör. Man måste vara medveten om vad man utsätter sin kropp för. Är man lite tveksam så kommer de vänta med det, så kommer det ta ännu längre tid. En annan sak som också är viktig är att du måste ringa och påminna. Vissa skiter i det, för de tycker att det ska gå automatiskt, men så är det inte. Visar du inte att ’det här är det jag vill’ så kommer det aldrig gå framåt. Jag har några kompisar som började tidigare än mig, som är längre bak än mig. Jag har ringt och tjtatat, och mina föräldrar har ringt och tjtatat. Fel är det, men det visar vad man tror på och det

visar dem på A (mottagningens namn) och (namnet på ett sjukhus där bland annat kirurgiska ingrepp utförs) att det inte bara är jag som vill det här utan att även familjen bekräftar och står bakom mig i det här. Så det är för- och nackdelar. Men det är så det fungerar. Det spelar stor roll.” (Erik)

Erik talar i citatet om att använda sig av strategier för att göra det tydligt för utredningspersonalen att en är medveten om vad en utsätter sin kropp för (och därigenom att en är säker på att detta är rätt för en), samt att exempelvis även ens familj står bakom ens beslut och kan intyga att de omständigheter som en har beskrivit är förankrade i verkligheten, märks tydligt i vardagslivet. Erik berättar även att han känner personer som inte har använt sig av den strategi som handlar om att ”ringa och tjata” och att de, trots att de påbörjade utredningen innan honom, befinner sig längre bak i utredningen. Det är alltså tydligt att Erik kopplar sitt val av strategi till faktumet att hans utredning har tagit relativt kort tid (i jämförelse med andras). Det kan även gällande Eriks strategi tolkas som att det handlar om ett sätt att försöka jämna ut en maktobalans eller att skaffa sig egen makt. Genom att ”ringa och tjata” kan Erik få en känsla av att det blir mer tydligt för personalen att han verkligen är säker på sin sak och att hans utredning rör sig framåt i den takt som den ska. Att Erik uttrycker att hans uppfattning är att utredningen kommer att gå långsammare om en inte ”ringer och tjarar” kan betraktas som ett sätt att uttrycka att personalen besitter makt som handlar om att bestämma hur fort eller långsamt en utredning ska röra sig framåt.

Sammanfattningsvis kan det tolkas som att Strategispelrepertoaren kretsar mycket kring att utredningspersonalen inte av någon anledning ska få intrycket av att den som genomgår utredningen är *osäker*. Denna osäkerhet berör både könsidentitet, könsuttryck och själva könskorrikeringsprocessen i dess helhet med alla moment som ingår. De tankar som uttrycks inom denna tolkningsrepertoar utgår från att personalen har en syn på kön som kan jämföras med den heterosexuella matrisen och att utrymmet för nyanser eller ”könsöverskridande” uttryck är mycket litet. Exempel på sådant som informanterna tror det hade kunnat vara en nackdel om personalen fick reda på är att ”fel” (som inte stämmer in i den heterosexuella matrisen) intressen eller klädval eller att en person är polyamorös/inte lever i monogama kärleksrelationer. Det uttrycks även att det är viktigt att vara medveten om lagstiftningen och inte uttrycka en önskan som strider mot hur lagstiftningen ser ut. Detta gäller exempelvis sterilisering och att spara könsceller (eller alls vilja kunna få biologiska barn). Våra informanter nämner att de tror att det kan vara en nackdel för den som genomgår en utredning att uttrycka att den inte vill genomföra steriliseringen eller att den vill eller har undersökt hur en kan spara könsceller, eftersom detta strider mot lagtexten, i vilken det står tydligt formulerat att den som ska få ett nytt juridiskt kön måste avsäga sig all rätt och möjlighet att kunna få biologiska barn. Att göra det tydligt för personalen att en mår psykiskt dåligt kan enligt denna tolkningsrepertoar innebära en risk för att dels uppfattas som osäker i sin könsidentitet och dels som osäker på om könskorrikerande behandling är rätt för en. Vidare ingår det i Strategispelrepertoaren tankar om att det är viktigt att visa sig angelägen gentemot utredningspersonalen, genom att till exempel själv ”ringa och tjata” och se till att utredningen rör sig framåt, och att detta kan leda till att personalen blir mer säker på att den könskorrikerande behandlingen verkligen är rätt för personen just eftersom denne är så *säker* i sina tankar och i sin önskan. Vi uppfattar även att det inom Strategispelrepertoaren talas mycket om maktspel.

4.3.2 Korten på bordet-repertoaren

En annan tolkningsrepertoar som vi tycker oss kunna se i våra informanternas berättelser handlar om uppfattningen om att utredningspersonalen, med olika förklaringar, ska kunna

hantera att få veta allt det som den som genomgår utredningen kan tänka är relevant att berätta. Vi har valt att kalla denna tolkningsrepertoar för *Korten på bordet-repertoaren* med anledning av att vi ser att ett antal av våra informanter upplever att de inte har haft någon anledning att undanhålla någon information eller ljuga för personalen. Vi kan se att spekulationer kring makt inte förekommer lika frekvent inom denna tolkningsrepertoar, av olika anledningar. En anmärkningsvärd aspekt gällande Korten på bordet-repertoaren är att nästan samtliga informanter som vi upplever har använt sig av repertoaren har genomgått sin utredning på samma mottagning, det vill säga mottagning A.

”Jag tycker att personalen är bra. De ställer upp väldigt mycket när du har det svårt. De har alltid sagt ’han’ till mig fast jag inte hade diagnosen, och hjälpt mig när jag har utsatts mer på vårdcentraler och sånt.” (Erik)

I Korten på bordet-repertoaren beskrivs generellt en inställning gentemot personalen som baserar sig på en känsla av trygghet och gott bemötande, samt en tillit till att personalen agerar som de gör med anledning av att de har utbildning och erfarenhet inom området. I likhet med Erik är det flera som uttrycker sig positivt och i termer av att ha blivit ”hjälppta”.

”Jag är mycket tacksam att jag träffa dem och fick den hjälp jag behövde. [...] Alla har varit lika bra och har hela tiden jobbat för mitt bästa.” (Linda)

”Transsexuell, Dom säger inte så mycket eftersom dem ska kunna hantera det.” (Linda) (svar på frågan om hur hon har beskrivit sin könsidentitet för personalen och hur de har kommenterat denna beskrivning)

”Beror på, vissa frågor förstod jag inte varför de ställde, men det kan vara saker som de behöver veta och så vidare. Dom är ju utbildade på det och det är inte jag.” (Linda) (vid fråga om huruvida personalen har tagit upp frågor som hon inte tycker har varit viktiga)

Linda beskriver i dessa citat dels att hon har uppfattningen att personalen ”ska kunna hantera” det som människor berättar om sin transsexualism och dels att hon förhåller sig till frågor som hon inte förstår varför personalen ställt genom att tänka att detta beror på att personalen har utbildning inom området, vilket inte hon själv har.

”När läkaren skulle presentera mig för socionomen på mottagningen så råkade hon använda ett kvinnligt pronomen, trots att vi precis suttit och pratat om varför jag var där i en timma. [...] Det var bara positiva känslor, förutom läkarens felsägning. Utredningen skulle komma igång, och jag kunde lämna över ansvaret på dem.” (Anders)

”Det har funnits frågor som inte varit relevanta för just mig, men jag förstår varför de måste ha med den i utredningen. Personalen jag har haft att göra med har varit mycket förstående och förklarat när de ställer frågor som egentligen bara hör till protokollet.” (Anders)

”De var mycket försiktiga i sina uttalanden för att inte trampa någon på tårna. Mycket professionellt.” (Anders) (Vid fråga om huruvida han upplever att personalen har uttryckt några särskilda tankar om kön)

”Jag har i allmänhet varit väldigt öppen för hela teamet med allt. Allt för att förenkla för både dem och mig. [...] På alla sätt har det känts som om alla där jobbat för att det ska gå så snabbt och smidigt som möjligt för mig. Att en del

saker har tagit tid har inte haft med dem att göra, utan med praxis och regler som de inte kunnat ändra, vilket jag haft full förståelse för. [...] När jag väl kommit under utredning så har allt gått väldigt bra och smidigt, men så har jag heller inte oroat mig över det eller ens läst något om vad som ska ske under processen. Jag har hela tiden litat på att de i teamet och så vidare ska meddela mig om vad som är viktigt, och det har de gjort. Det har varit happy times hela vägen kan man säga.” (Anders)

En annan informant, Anders, berättar att han – trots att läkaren som han träffade vid första besöket på mottagningen råkade använda fel pronomen om honom när hon presenterade honom för en kollega – upplevde detta första möte som övervägande positivt. Anders beskriver även att han känner stor tillit till personalen och att han förklarar förekomsten av frågor som han inte tycker har varit relevanta för honom genom att hänvisa till att personalen måste följa vissa riktlinjer när de genomför utredningen, samt att personalen har varit bra på att förklara när frågor har ställts som egentligen bara ”hör till protokollet”. Vi tolkar det som att Anders inte finner någon anledning till oro då detta är frågor som inte berört honom. Slutligen beskriver Anders att utredningsprocessen för honom har varit ”happy times hela vägen” gällande de aspekter som rör interaktionen med utredningspersonalen.

Även Leo har en i huvudsak positiv inställning vilket synliggörs i följande citat:

”Man känner sig väldigt trygg. Hon var trevlig och förklarade på ett bra sätt. Hon frågade mycket: går det för fort? Ska jag förklara något speciellt?” (Leo)
(Om det första mötet på mottagningen)

”De har ju pressat på det. Det är ju det de ska göra, försöka få mig att bli så osäker på det som möjligt... för om man börjar känna sig osäker, vackla på det - 'ja, ni kanske har rätt, jag kanske inte ska vara man ändå', då är det ju bara någonting man går igenom. Är man osäker så behöver man antingen mer tid att tänka på det eller så är det bara en fas man känner, och är kanske osäker i resten av livet också. Många unga tjejer känner idag att de inte passar som tjejer eftersom det är ett sånt hemskt ideal för tjejer. Då blir det ju att man känner att 'för att jag gillar byxor och tuffare kläder så borde jag vara kille'. Jag tror att det är många tjejer som känner så. Det är de... de måste sålla ut de här som bara känner så, att de inte passar in i idealet, mot de som inte passar in i könet.” (Leo)

Leo beskriver hur utredningspersonalen ställer frågor angående könsidentitet för att den som genomgår utredningen verkligen ska fundera över om könskorrigering är rätt. Leo förklarar att anledningen till att personalen ställer frågor och ifrågasätter tankar om könsidentitet är exempelvis att de behöver sålla ut de personer som inte trivs i det kvinnliga idealet snarare än att de inte trivs i den kvinnliga kroppen. Även gällande andra områden uttrycker Leo tankar om varför personalen har ställt vissa frågor, och en övervägande del av dessa tankar genomlysas av en positiv inställning gentemot personalens arbete.

Samtliga av de informanter som har citerats gällande Korten på bordet-repertoaren har uttryckt att de inte har undanhållit någon information eller ljugit för utredningspersonalen. Genomgående är också (gällande de fyra första informanter som har nämnts hittills) att sådant som av de informanter som rör sig mer i Strategispelrepertoaren upplevts som mer värt att reagera negativt på har tolkats utifrån en annan referensram av dessa informanter. Då en informant blivit presenterad med fel pronomen av en person i utredningspersonalen redan i samband med det första mötet på mottagningen lämnar detta ändå inget bestående negativt

intryck, vilket eventuellt kan kopplas till att informanten i övrigt har upplevt personalen som mycket professionell och som värnande om hans intressen.

En annan informant, Jonathan, kan betraktas uttrycka sig utifrån Korten på bordet-repertoaren, men med en inställning gentemot personalen som skiljer sig ganska markant från den inställning som övriga informanter som har använt sig av repertoaren har uttryckt sig om. Jonathan berättar att han inte har undanhållit någon information eller ljugit för personalen, men uttrycker genomgående en inställning gentemot personalen som präglas av misstro.

”De på utredningsteamet verkar i mångt och mycket sakna verklighetsförankring.” (Jonathan)

”Jag kände under hela utredningen att jag gjorde allt för deras skull. Jag gick dit när de ville träffa mig och jag svarade på det de frågade, men jag kände mig ju knappast hjälpt av det. Mest utnyttjad.” (Jonathan)

”De är vänliga och vill oss alla väl. De är bara där för att hjälpa oss (det har sagts alldeles för många gånger... konstigt att man missat att känna sig hjälpt... mest bara hindrad, försenad och irriterad...). Jag misstänker att de tycker att 'trans' är lite exotiskt och spännande. De har i princip bara en dag i veckan som de ägnar sig åt oss och de har bara lyckats förmedla känslan av att de gör detta för att vara snälla. Jag har ständigt känt att jag borde vara tacksam för allt de gör – trots att man aldrig känner sig hjälpt.” (Jonathan)
(svar på frågan om hur han upplever att personalen ser på sin roll i utredningen)

Jonathan uttrycker en generellt negativ bild av utredningspersonalen och deras arbete, och beskriver ett flertal situationer där han upplever att själva utredningen för honom har känts meningslös. Han berättar även om situationer under utredningsprocessen då han, utifrån sin uppfattning om utredningspersonalen som mycket binär och stereotyp i sitt tänkande, funderat på att agera på ett sätt som skulle kunna göra utredningspersonalen förvirrad eftersom det inte passar in i en stereotyp bild av kön (enligt den heterosexuella matrisen). Jonathan beskriver sin syn på sin egen könsidentitet och sexuella läggning till mycket stor del i enlighet med Problematiseringsrepertoaren, och berättar att han inte har undanhållit eller ljugit om någon av sina tankar kring dessa områden för personalen. Det som gör att vi tolkar det som att Jonathans berättelse inte passar in lika bra i Strategispelrepertoaren som andra informanters berättelser är att vi upplever att Jonathan uttrycker att han hellre berättar sanningen, trots att denna inte passar in i en binär och stereotyp bild av kön, och ser hur personalen reagerar. Det som gör att det Jonathan berättar skiljer sig åt från övriga berättelser utifrån Korten på bordet-repertoaren är faktumet att hans grundsyn på personalen är övervägande negativ och att han inte har några förväntningar om att bli bemött på ett sätt som indikerar att de förstår honom eller håller med om hans åsikter.

De informanter som använder sig av Korten på bordet-repertoaren talar inte kring utredningspersonalen som personer som besitter makt och därför utgör ett potentiellt hot mot deras önskan att nå målet (att röra sig framåt i utredningen, att få tillgång till önskad behandling). Det sätt som informanterna talar om personalen på präglas utifrån Korten på bordet-repertoaren av antingen tillit och positivitet eller misstro och negativitet, men just maktaspekter berörs i princip inte alls av någon av de informanter som har använt sig av Korten på bordet-repertoaren.

4.4 Sammanfattning

Vi har i denna uppsats undersökt upplevelsen av huruvida utredningspersonal förmedlar att de har en viss syn på kön och i vilken utsträckning personer som genomgår könsutredningar känner att de kan beskriva *sin* könsidentitet. Vi har i vår analysdel hittills redogjort för ett antal tolkningsrepertoarer som vi upplever oss kunna identifiera i informanternas berättelser kring dessa områden. Rent generellt kan det sägas att de berättelser som våra informanter har delat med sig av skapar en helhetsbild som är mycket nyanserad och rik på variationer. Vi har valt att redogöra för de tolkningsrepertoarer som vi har kunnat identifiera genom att sortera in dem i olika områden med egna rubriker. Dessa områden är följande: 1) Informanternas egen syn på kön, 2) Informanternas beskrivning av personalens syn på kön, och 3) Informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen.

Informanternas egen syn på kön

Vi har beskrivit två olika tolkningsrepertoarer som vi anser oss kunna identifiera i våra informanternas berättelser om sin syn på dels sin egen könsidentitet och dels sin syn på kön i allmänhet. Den ena av dessa två tolkningsrepertoarer har vi valt att kalla för *Problematiseringsrepertoaren* och den präglas av en inställning till både den egna könsidentiteten och kön i allmänhet som säger att kön är något som kan och bör problematiseras. Problematiseringsrepertoaren tar sig uttryck genom beskrivningar av kön som dels något komplext och dels något som tydligt tar avstånd från den heterosexuella matrisen. Den andra av dessa tolkningsrepertoarer har vi valt att kalla för *Medelsvenssonrepertoaren* och den präglas av en inställning till kön och den egna könsidentiteten som kan beskrivas som (med informanternas eget ordval) normativ. Kännetecknande för Medelsvenssonrepertoaren är att de informanter som använder sig av den beskriver sin könsidentitet som präglad av säkerhet och som (enligt vår tolkning) linjär, i enlighet med Bremers definition (Bremer 2011). I Medelsvenssonrepertoaren ingår även uttryck gällande att hamna ”mellan könen” som vi tycker oss kunna koppla till Edenheims användande av begreppet abjekt (Edenheim 2005:73ff).

Informanternas beskrivningar av personalens syn på kön

Utifrån informanternas beskrivningar av huruvida utredningspersonalen förmedlar en viss syn har vi kunnat identifiera tre möjliga tolkningsrepertoarer. Dessa tolkningsrepertoarer har vi identifierat utifrån det som informanterna har berättat att utredningspersonalen har sagt till dem i möten, eller mer indirekt förmedlat. Den första har vi valt att kalla för *Kroppssrepertoaren* och den innefattar utredningspersonalens tal om kön som något som kan kopplas till kroppen, med extra stort fokus på könsorganet och dess funktioner, samt tal om att könet (en man eller en kvinna) konstrueras med hjälp av den könskorrigering som erbjuds transsexuella idag. Kroppssrepertoaren innefattar även tal om det abjekta, genom att det tydligt markeras att det inom denna tolkningsrepertoar ses som omöjligt att exempelvis en man skulle kunna ha en livmoder och som självklart att en transman¹⁴ ska vilja göra falloplastik. Dessa kirurgiska ingrepp kan ses som en form av abjektion, det vill säga ett försök att förpassa det abjekta ifrån denna gråzon som framkallar den abjekta känslan (Edenheim 2005) och in i den mall som utgörs av den heterosexuella matrisen.

Den andra tolkningsrepertoaren som vi tycker oss ha kunnat identifiera i informanternas berättelser har vi valt att kalla för *Beteenderepertoaren*. Utifrån denna tolkningsrepertoar talas det om specifika beteenden, som exempelvis om att vara dominant och initiativtagande i sexuella sammanhang, att välja att ha på sig vissa typer av kläder, ha lekt vissa typer av lekar

¹⁴ Transman - FtM

som barn, och så vidare. Beteenderepertoaren tycks uttrycka en syn på kön som innefattar att även olika typer av beteenden, som exempelvis klädval och val av lekar, ska kunna ses som något linjärt. Det som uttrycks inom denna tolkningsrepertoar tycks vara en tanke om att en man respektive kvinna ska ha en viss typ av kläder, en viss typ av sexuellt beteende, ska ha lekt en viss typ av lekar, och att detta ingår i en rad med omständigheter som ska förhålla sig linjärt till varandra (Bremer 2011).

"Den tredje tolkningsrepertoaren som vi har kunnat se i våra informanternas berättelser har vi valt att kalla för *Individtänkrepertoaren* vilken innefattar uttalanden om att det viktigaste är att se till varje individ och att kön inte behöver ses som något enhetligt eller linjärt. Inom denna tolkningsrepertoar talas det bland annat om att personer kan vilja få hormonbehandling utan att känna sig hemma i något av "könsfacken", och det huvudsakliga budskapet tycks vara att det är upp till varje individ att själv beskriva och definiera sin könsidentitet och könstillhörighet.

Informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen

Angående informanternas upplevelse av mötet med utredningspersonalen har vi kunnat identifiera två tolkningsrepertoarer som vi anser uttrycks genom informanternas berättelser. Den första av dessa tolkningsrepertoarer har vi valt att kalla för *Strategispelrepertoaren* och inom denna innefattas beskrivningar av hur en person ska agera för att utredningsprocessen ska gå så smidigt som möjligt, eller snarare hur en person ska agera för att utredningsprocessen inte ska dra ut på tiden eller avbrytas utan att målet (exempelvis att få tillgång till behandling såsom hormonbehandling och kirurgiska ingrepp) är nått. Det handlar alltså om vilka strategier som kan användas för att målet ska kunna nås inom rimlig tid. Inom denna repertoar talas det exempelvis om vad som är lämpligt att berätta för utredningspersonalen och vad som inte är lämpligt att berätta. Det som beskrivs som olämpligt att berätta rör den fysiska kroppen (exempelvis angående kirurgiska ingrepp eller relationen till det egna könsorganet), fritidsintressen, samt negativa känslor inför steriliseringskravet. De uppfattningar som denna tolkningsrepertoar byggs upp utav tycks på ett mycket konkret och uttalat sätt ha skapats genom social interaktion, då det talas om att "Jag har hört att en inte ska berätta vissa saker". Inom denna tolkningsrepertoar talas det också om att en strategi som kan (bör) användas av en person som genomgår en könsutredning är att vara angelägen och "ringa och tjata" för att se till att nya tider med utredningspersonalen bokas in och att processen rör sig framåt. Detta visar dessutom för utredningspersonalen att en är helt säker på att könskorrigering behandling verkligen är rätt för en, vilket i sin tur kan påskynda processen. Vi tycker oss kunna koppla användandet av strategier till begreppet makt, genom att belysa att den rädsla som uttrycks av informanterna ger indikationer om att de upplever att utredningspersonalen besitter makt gentemot dem. Användandet av strategier kan på så vis betraktas som ett sätt att försöka jämna ut den upplevda maktobalansen eller att försöka skapa sig egen makt, genom att med hjälp av kunskap om olika områden som utredningen berör "spela sina kort rätt".

Den andra tolkningsrepertoaren som vi har kunnat identifiera i informanternas berättelser om mötet med utredningspersonalen har vi valt att kalla för *Korten på bordet-repertoaren* och denna tolkningsrepertoar innefattar olika sätt att tala om skäl till att en som person som genomgår en könsutredning väljer att berätta allt som känns relevant för personalen, istället för att använda sig av Strategispelrepertoaren. De skäl som det talas om till varför en som person som genomgår en könsutredning ska kunna berätta allt, utan att censurera eller undanhålla något, för personalen är bland annat att personalen är utbildade och således ska kunna hantera det som berättas. Det talas även om skäl i form av att personalen ger ett gott

bemötande och en känsla av att de använder sig mycket av Individtänkrepertoaren i sitt sätt att prata, det vill säga pratar mycket om att alla människor är individer som känner olika inför sitt eget kön och könsuttryck. Det ges även skäl som baserar sig på en mer negativ uppfattning om personalens arbete. Dessa skäl tycks handla om en vilja att rucka på personalens uppfattningar om kön, då det även talas om att personalen använder sig av både Kroppsrepertoaren och Beteenderepertoaren. Detta sätt att tala kring att använda sig av Korten på bordet-repertoaren tycks alltså grunda sig i en uppfattning om att utredningspersonalen har en binär och stereotyp bild av kön, vilket kan anses vara värt att rucka på exempelvis av en person som i beskrivning av sin egen syn på kön använder sig av Problematiseringsrepertoaren.

4.5 Slutdiskussion

Det är några specifika delar i vår analys vi skulle vilja lägga vår fokus på i vår slutdiskussion. I vårt teoriavsnitt tar vi upp Foucault som menar att den diskursiva makten verkar i sin mest extrema form inom sexualitetens och politikens område. Även om diskurserna gör anspråk på neutralitet menar Foucault att det går att avslöja dess starka koppling till makt genom att se på alla de begränsningar och förbud som diskursivt har statuerats inom respektive område. Foucault menar även att den diskursiva makten aldrig kan övervinnas utan måste avslöjas. Vi tänker oss att resonemanget kan appliceras på vårt empiriska material i och med att våra områden till stor del gäller just sexualitet (nära förbundet med kön) och politik (i betydelsen att vi uppfattar den personal som jobbar med könsutredningarna som statens förlängda arm då det handlar om att praktisera lagen). Därför, menar vi, har det varit extra intressant att analysera vår empiri just utifrån en diskursanalytisk ansats.

4.5.1 Originalkön

Vid genomgången av vårt material tycker vi oss se att flera informanter upplever att personalen förmedlar både uttalade och outtalade föreställningar om kön. De mer uttalade föreställningarna om kön förmedlas främst genom kroppsrepertoaren, genom personalens fokus på exempelvis ett " fungerande " könsorgan. De mer outtalade föreställningarna om kön uttrycks genom Beteenderepertoaren genom personalens fokus på vilka lekar informanterna lekte som barn eller hur omvärlden uppfattar dessa personer gällande könsidentitet. Det som vi uppfattar vara gemensamt när vi tolkar våra informanters citat är att den föreställning om kön som förmedlas innebär att det finns ett slags "original" att förhålla sig till. Då vi har en ganska homogen grupp där sex av sju informanter definierar sig som män (även om denna definition också problematiseras av några) handlar dessa föreställningar nästan uteslutande om ett, i våra ögon, extremt stereotypt mansideal – en slags *urman* som, om han inte har "rätt" uppsättning hormoner, rätt slags fysisk materialitet, funktioner och ett heterosexuellt riktat begär, inte är en "riktig man". Konsekvensen blir att ingen egentligen kan komma till könsutredningen som "sig själv" - oavsett vilken uppfattning en har om sin egen könsidentitet och sitt eget könsuttryck så är det denna *urman*, detta original, som utgör måttstock, och som en alltid måste förhålla sig strategisk till. Även de av våra informanter som vi kategoriserat in i Medelsvenssonrepertoaren och vilka vi därmed tänker oss har en relativt snarlik uppfattning om kön som personalen har menar vi måste förhålla sig till bilden av *urmannen*. Detta synliggörs exempelvis då en av våra informanter, som beskriver sin syn på kön utifrån Medelsvenssonrepertoaren, vid första mötet talar om för personalen att han "vill ha testosteron, göra överkroppen, kastrering och vänta med underkroppen tills de kommit på något bättre". Samma informant upplever vi även använder sig av Strategispelrepertoaren i sina beskrivningar av utredningsprocessen i dess helhet, då han nämner att det är viktigt att

”ringa och tjata” för att visa sig angelägen och att understryka att han verkligen är säker på att en könskorrigering är rätt för honom. Vi tolkar detta som att även en person som tydligt uttrycker för utredningspersonalen att han vill få behandling, som skulle kunna sägas likna lagstiftningens bild av vilken behandling som är lämplig (exempelvis sterilisering), känner ett behov av att använda sig av strategier för att verkligen understryka att behandlingen är rätt för honom. Sammanfattat skulle det kunna betraktas som att inte ens den som uttrycker en önskan om att få behandling som kommer resultera i mycket få skillnader jämfört med en person som fötts med biologisk manskropp kan betraktas leva upp till originalet.

Förutom att behöva förhålla sig till bilden av den ”riktiga mannen” menar vi att våra informanter också måste förhålla sig till det rent mänskliga. Flera av våra informanter förmedlar att de känner att de borde vilja ha en penis och även uttrycka detta i utredningarna, trots att de i själva verket, som vi uppfattar det, i många fall inte alls vill ha en, alternativt ställer sig neutrala. Men då en man utan penis framstår som ett brott mot så väl den linjära kroppen som den heterosexuella matrisen, obegriplig och som ett objekt – i motsats till det rent mänskliga – blir det på något sätt tvunget att uttrycka denna önskan då att säga nej är detsamma som att säga nej till att vara mänsklig.

4.5.2 Lättare passage

Som vi beskrivit tycker vi oss kunna identifiera två olika tolkningsrepertoarer när det gäller våra informanters syn på dels sin egen könsidentitet och dels sin syn på kön i allmänhet. Vi tycker oss kunna se att de vars förhållningssätt som utgörs av Medelvenssonrepertoaren i högre utsträckning uttrycker att personalen inte förmedlat någon särskild syn på kön jämfört med de som vi placerat inom den problematiserande tolkningsrepertoaren. Dessa informanter upplever också i större utsträckning att de inte behövt undanhålla någonting när de berättat om sig själva. Det verkar som att de informanter vars uppfattningar om kön som ligger närmare personalens föreställningar får en ”lättare passage” genom utredningen då de inte möter på motstånd på samma sätt som de informanter som har ett mer problematiserande förhållningssätt, eller för att uttrycka det mer konkret: i desto större utsträckning informantens uppfattning om kön överensstämmer med personalens, desto mindre upplever informanten att personalen förmedlar en viss syn på kön. En möjlig tolkning skulle kunna vara att diskursiva förhållningssätt gör sig påminna först när någon utmanar eller avslöjar dessa vilket inte sker här. På samma sätt blir förhållandet det omvända för de av våra informanter som inte delar personalens tolkningsrepertoar gällande kön. Ju längre bort från personalens tolkningsrepertoar informanten befinner sig, ju mer känner den sig tvungen att undanhålla information eller framställa sig på ett sätt som inte överensstämmer med självupplevd könsidentitet/könsuttryck. Utrymmet våra informanter uppfattar att de har för att beskriva sin könsidentitet/könsuttryck varierar alltså till stor del beroende på eget förhållningssätt till kön och hur väl detta överensstämmer med personalens.

Inte heller i de fall där neutralitet uttrycks (framförallt i individrepertoaren) går det att tala om någon egentlig neutralitet då personen i fråga befinner sig i ett sammanhang där personens önskan helt och hållet är villkorad av en mängd andra faktorer. Dessa faktorer utgörs framförallt av psykiatrin och dess strikta diagnostiseringssystem samt den lagstiftning som reglerar könskorrigeringar. Denna institutionella makt är i sin tur genomsyrad av vissa tolkningsrepertoarer där exempelvis lagstiftningen baseras på en patologiserande, heteronormativ och könsbinär tolkningsrepertoar.

4.5.3 Maktrelationer

Inom både Strategispelrepertoaren och Korten på bordet-repertoaren talas det om aspekter som kan kopplas till maktrelationer. Könsutredningar som område är starkt präglad av frågor kring vem som besitter makt och hur denna makt kan användas. Att den personal som genomför könsutredningar måste förhålla sig till staten och lagstiftningen, som än så länge utgör en relativt trång mall som inte alla individer upplever sig passa in i, gör att makt är en ständigt närvarande aspekt som alla som genomgår könsutredningar på något sätt måste förhålla sig till. Vi finner uttryck för upplevelser av att behöva förhålla sig till makt i våra informanternas berättelser, oavsett hur detta förhållningssätt ser ut. Somliga av våra informanter förhåller sig till maktaspekten genom att understryka att de känner sig trygga med att "lägga över ansvaret i personalens händer" och litar på att personalen är utbildad och kompetent och därför kommer att göra en kvalificerad bedömning. Det är dock värt att spekulera kring om det är en tillfällighet att en stor del av dessa informanter uttrycker att de antingen inte själva brukar fundera speciellt mycket kring kön och hur människor uttrycker sig kring kön eller att de upplever att de i stort delar samma syn på kön som de upplever att personalen förmedlar. Maktaspekten upplevs möjligtvis inte som lika hotande för den som genomgår utredningen om denne inte upplever att den har så mycket att dölja, det vill säga om denne känner att det den kan uttrycka om sina åsikter om egen könsidentitet, kropp, intressen med mera faktiskt stämmer överens med personalens uppfattning om samma områden.

Att maktaspekten har upplevts som hotande, och som en orsak till rädsla för att utredningen inte ska leda till önskat mål, främst för de av informanterna som uttrycker att aspekter av deras liv inte passar in i stereotypen (eller, Bremers tanke om linjärt kön) skulle möjligtvis inte heller kunna betraktas som enbart en tillfällighet. De informanter som har uppmärksammat och kommit ihåg (och berättat för oss om) många olika tillfällen då utredningspersonalen har uttryckt sig enligt Kroppsrepertoaren eller Beteenderepertoaren, är också de informanter som själva har beskrivit att aspekter gällande deras liv inte passar in i en stereotyp mall. Det kan betraktas som att dessa informanter kommit till möten med utredningspersonalen med ett slags extra skärpt fokus. Genom att analysera vilka föreställningar om kön som de upplever att utredningspersonalen på olika sätt förmedlar, kan dessa personer således avgöra hurvida de kommer att kunna vara ärliga gällande alla relevanta områden i sina liv, eller om denna ärlighet skulle kunna få olika typer av konsekvenser. De strategier som informanterna använder sig av för att utredningen inte ska dra ut på tiden eller avbrytas baserar sig till stor del på kunskap om diagnoskriterier, lagstiftning och det som anses vara de vanligaste föreställningarna om kön hos utredningspersonal. Genom att skaffa sig kunskap om dessa områden kan på så en vis en person som genomgår en könsutredning betraktas ha möjlighet att jämnat ut maktbalansen och "spela spelet".

4.6 Förslag till vidare forskning

De personer som har intervjuats i samband med denna studie är sju stycken, varav sex personer kan beskrivas som FtM (även om somliga problematiserar kring kön och inte vill definiera sin könsidentitet i relation till ett binärt könstänk) och en person som MtF. Vi är medvetna om att den stora andelen av FtM bland informanterna gör att denna uppsats riktar in sig mycket på exempelvis föreställningar kring den manliga kroppen och stereotypt manligt beteende. Det hade varit intressant att göra en liknande studie som mer riktar in sig på föreställningar kring den kvinnliga kroppen och stereotypt kvinnligt beteende, och då specifikt vad personer som genomgår könsutredningar upplever att personalen förmedlar gällande detta. Det hade varit extra intressant att göra en studie om detta eftersom MtF i Sverige idag måste genomföra vaginoplastik (kirurgisk konstruktion av vagina) för att kunna

få ett juridiskt könsbyte, medan FtM inte måste genomföra falloplastik (kirurgisk konstruktion av penis) för att få ett juridiskt könsbyte.

Med anledning av att vi har lagt märke till att våra informanternas berättelser om hur föreställningar om kön har förmedlats av personalen skiljer sig mycket åt, beroende på vilken mottagning/klinik/avdelning de har gjort sin utredning på, hade det också varit intressant att göra en studie som syftar till att undersöka skillnader mellan olika mottagningar/kliniker/avdelningar där könsutredningar görs. En sådan studie skulle kunna undersöka hur det kommer sig att tre av våra informanter - varav två har gjort sin utredning på mottagning B och en på mottagning C - beskriver att utredningspersonalen har uttryckt föreställningar om kön som vi anser oss kunna identifiera som en Kroppsrepertoar och en Beteenderepertoar, medan övriga informanter – som har gjort sin utredning på mottagning A – beskriver att personalen har uttryckt sig mycket lite eller i alla fall försiktigt om kön och mer på ett sätt som kan identifieras som en Identitetstänkrepertoar.

Slutligen kan det sägas att forskningen kring området som berör könsutredningar i Sverige bara har påbörjats. Det är nu upp till författarna av framtida studier att ta vid där studier som gjorts hittills slutat och än mer bringa klarhet kring dessa frågor. Vi som har skrivit denna uppsats önskar att området kring könsutredningar om inte en alltför avlägsen framtid ska kunna betraktas som synat i alla sömmar. Liksom flera av våra informanter anser även vi att det finns oerhört mycket som kan och *måste* förbättras inom området som rör könsutredningar. I det stora hela menar vi dock att problematiken sträcker sig långt bortom könsutredningarnas mottagningar, då den grundläggande problematiken enligt oss är de heteronormativa och könsbinära diskurser som genomsyrar de flesta aspekter av en människas hela liv samt samhället i stort. Därför, tror vi, att en stor del av lösningen ligger i att sträva efter en värld där vi får vara oss själva och inte där vi förväntas tänka, agera eller se ut på ett viss sätt beroende på kromosomuppsättningar, hormonhalter och/eller vilka kroppsdelar vi har.

5. Referenslista

- Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur.
- Andersson, Love Svarfar (2011): "Kroppen spelar roll" I: *Det är vår tur nu*. Berg, Veronica & Summanen, Edward (red.). Stockholm: RFSL.
- Bremer, Signe (2011): *Kroppslinjer – kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Göteborg: Makadam förlag.
- Bremer, Signe (2007) "Kan man ta tempen på genus?! Om genusklimat och makt i psykvårdens könsbytesutredningar" i Humanistdagboken 20 nr.62962.
- Brihed, Amanda (2011): "Omöjliga val" I: *Det är vår tur nu*. Berg, Veronica & Summanen, Edward (red.). Stockholm: RFSL.
- Bryman, Alan (2008): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Butler, Judith (2004): *Genus ogjort – kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts förlag.
- Butler, Judith (2005): "Imitation och genusmyteri - Psykisk mimesis" I: *Könet brinner! Judith Butler - texter i urval av Tiina Rosenberg*. Rosenberg, Tiina (red.). Stockholm: Natur och kultur.
- Butler, Judith (2005): "Subversiv performativitet" I: *Könet brinner! Judith Butler - texter i urval av Tiina Rosenberg*. Rosenberg, Tiina (red.). Stockholm: Natur och kultur.
- Butler, Judith (2005): "Genusmelankoli/Avvisad identifikation" I: *Könet brinner! Judith Butler - texter i urval av Tiina Rosenberg*. Rosenberg, Tiina (red.). Stockholm: Natur och kultur.
- Butler, Judith (2007): *Genustrubbel - Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos AB.
- Carlsson, Majja & Lindén Lisa (2008): *Kvinnokroppen i lönearbetet - En jämförande studie av den konstruera(n)de intersektionella kroppen*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dawn, Ava Avane (2011): "Jag vägrar era kategorier" I: *Det är vår tur nu*. Berg, Veronica & Summanen, Edward (red.). Stockholm: RFSL.
- Edenheim, Sara (2005): *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Edley, Nigel (2001): "Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions" I: *Discourse as Data - A Guide for Analysis*. Wetherell, Margaret; Taylor Stephanie & Yates Simeon J (red.). London: Sage Publications Ltd.
- Feinberg, Leslie (1996): *Transgender Warriors*. Boston: Beacon Press.
- Foucault, Michel (1993): *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- KIM (2007) "Remissyttrande rörande förslag till Lag om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall (2007:16)" (elektronisk)
http://www.kim.nu/index.php?option=com_content&task=view&id=71&Itemid=60 (Hämtad: 2011-10-30)
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Landén, Mikael (1999): *Transsexualism. Epidemiology, phenomenology, regret after surgery, aetiology, and public attitudes*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lindqvist, Hanna (2011): *En praktiskt lösning – om styrningsteknologier inom könsutredningar*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Mulinari, Diana (2005): "Forskarens biografi och situerad kunskapsproduktion" I: *Att utmana vetandets gränser*. Lundqvist, Åsa; Davis, Karen & Mulinari, Diana (red.). Malmö: Liber.
- Notisum (1972) "Lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall" (elektronisk)
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19720119.htm> (Hämtad: 2011-10-17)

Poly.Subcult.Org (2011) "Polyord" (elektronisk) <http://www.subcult.org/poly/> (hämtad: 2011-11-25)

RFSL (2011) "Begräpplista" (elektronisk) <http://www.rfsl.se/?p=410>. (Hämtad: 2011-11-15)

RFSL (2011) "Könsidentitet" (elektronisk) <http://www.rfsl.se/?p=623>. (Hämtad: 2011-11-15)

RFSL (2011) "TS-statistik" (elektronisk) <http://www.rfsl.se/?p=2404>. (Hämtad: 2011-10-29)

RFSL (2011) "Lagen om fastställelse" (elektronisk) <http://www.rfsl.se/?p=333>. (Hämtad: 2011-10-29)

RFSL (2000) "Biologiska förklaringar ökar acceptansen" (elektronisk) <http://www.rfsl.se/?p=3815&aid=6358> (Hämtad: 2011-10-28)

Rosenberg, Tiina (2005): "Inledning" I: *Könet brinner*. Rosenberg, Tiina. (red.) Stockholm: Natur och kultur

Skeggs, Beverly (1999): *Att bli respektabel*. Göteborg: Daidalos AB.

Socialstyrelsen 2010-6-31 (2010) *Transsexuella och övriga personer med könsidentitetsstörningar – Rättsliga villkor för fastställelse av könstillhörighet samt vård och stöd*. Stockholm: Socialstyrelsen

SOU 2007:16 *Ändrad könstillhörighet - förslag till ny lag*. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/90/17/eaf7d884.pdf> Stockholm: Socialdepartementet.

Sveriges radio (2010) "RFSL kräver lagskydd för transpersoner" (elektronisk) <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3882103> (Hämtad: 2011-10-30)

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups.

Transformering - RFSL Ungdoms transportal (2011) "Byta kön" (elektronisk) http://transformering.se/vad_%C3%A4r_trans/k%C3%B6nsbyte (Hämtad: 2011-10-28)

Transformering - RFSL Ungdoms transportal (2011) "Könsutredning" (elektronisk) http://www.transformering.se/f%C3%B6r%C3%A4ndra_din_kropp/k%C3%B6nsutredning (Hämtad: 2011-10-28)

Transformering - RFSL Ungdoms transportal (2011) "Utredningsteam för transsexuella" (elektronisk) http://www.transformering.se/f%C3%B6r%C3%A4ndra_din_kropp/utredningsteam (Hämtad: 2011-10-28)

Transformering - RFSL Ungdoms transportal (2011) "Byta juridiskt kön" (elektronisk) (http://www.transformering.se/f%C3%B6r%C3%A4ndra_din_kropp/byta_juridiskt_k%C3%B6n) (Hämtad: 2011-10-28)

Transformering - RFSL Ungdoms transportal (2011) "Könsorgan" (elektronisk) http://www.transformering.se/f%C3%B6r%C3%A4ndra_din_kropp/k%C3%B6nsorgan (Hämtad: 2011-11-13)

Vetenskapsrådet (2011) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk) <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 2011-10-26)

6. Bilagor

6.1 Bilaga 1. Informantbrev

Sökes: Personer som genomgår eller har genomgått en könsutredning.

Vi (Pernilla och Majja) går sjätte terminen på Socionomprogrammet, Göteborgs universitet, och ska nu skriva C-uppsats där syftet är att försöka undersöka vad som sker i mötet mellan personer som genomgår/har genomgått en s.k. könsutredning och den personal som genomför denna utredning.

Vi skulle gärna vilja intervjua personer som genomgår eller har genomgått en könsutredning. Eftersom vi kommer att fokusera på vad som uppstår i mötet mellan våra intervjupersoner och den personal som genomför könsutredningar söker vi informanter som har kommit såpass långt i utredningsprocessen att de har träffat den personal som jobbar med utredningen. Det spelar ingen roll på vilken mottagning/klinik utredningen har genomförts eller när den har genomförts. Vi söker informanter i alla åldrar och har inget krav på att du själv måste definiera dig som transsexuell. Vid långa geografiska avstånd kan vi genomföra intervjuerna via mail istället för att träffas.

Vi är intresserade av tankar och upplevelser hos de personer som genomgår/har genomgått utredningarna och vill med hjälp av intervjuer få svar på frågor som:

- Hur upplever och beskriver de intervjuade det som sker i mötet med personalen som genomför utredningen gällande aspekter som bemötande, eventuella förväntningar (uttalade/uttalade), och förhållningssätt till biologiskt kön och genus.
- Hur definierar de intervjuade sin(a) relation(er) till den ”utredande” personalen?

Varje intervju beräknas ta ca 60 min. Studien följer forskningsetiska regler vilket innebär att deltagandet är frivilligt samt att medverkan kan avbrytas när som helst. Materialet från intervjuerna kommer att behandlas konfidentiellt, det är bara vi och vår uppsatshandledare som har tillgång till det. Vi kommer att använda materialet från intervjuerna i vår analys som vi sedan kopplar till vår teoretiska bakgrund. Korta utdrag från intervjuerna kommer därför att användas i uppsatsen, självklart då under påhittade namn.

Vi kommer att behöva påbörja intervjuerna snarast så vi ser gärna att du hör av dig så fort som möjligt!

Hör gärna av dig om du är intresserad av att vara med eller har frågor! Och sprid gärna ordet vidare till andra som kan tänkas vara intresserade! :-)

//Pernilla och Majja.

6.2 Bilaga 2. Intervjuguide

Bakgrundsinformation

Hur gammal är du?

Vilket/Vilka pronomen föredrar du?

Hur skulle du beskriva din könsidentitet? (Exempelvis: kvinna, man, intergender, genderqueer, trans, transsexuell, ftm, mtf, transperson, transgender, eller annat)

Hur skulle du beskriva din sexuella identitet/läggning?

Utredningsprocessen i stort

När började du fundera på att genomgå en könsutredning?

Hur fick du din remiss till ett utredningsteam?

När påbörjades din utredning och på vilken mottagning/klinik/avdelning?

Var i utredningsprocessen befinner du dig nu? Och om utredningen är avslutad, när avslutades den?

Vilken typ av personal (yrkestitlar) har du träffat under utredningstiden?

Vilken betydelse upplever du att det första mötet med utredningsteamet hade för dig?

Det första mötet med personal i utredningsteamet

Vilken typ av personal (yrkestitlar) träffade du under detta första möte?

Hur upplevde du detta första möte? Vilka tankar och känslor uppstod hos dig i samband med mötet?

Vad pratade ni om?

Vilken typ av information fick du?

Är det något särskilt du minns från detta möte?

Under detta första möte: upplevde du att det var något som gjorde att det kändes lättare/bättre eller svårare/osäkert inför resten av utredningen?

Resterande delen av utredningen (fram till idag)

Hur har du beskrivit din könsidentitet för personalen?

Vad sa personalen då?

Hur har du motiverat din önskan att genomgå en utredning/könskorrigering för personalen?
Vad sa personalen då?

Vad frågade personalen om ditt förflutna och dina tankar om kön och könsuttryck?

Diskuterade ni din relation till din sexualitet? I så fall, på vilket sätt?

Har det funnits frågor som varit viktiga för dig som inte tagits upp under utredningen?

Har det funnits frågor som personalen tagit upp som du inte har tyckt varit viktiga?

Finns det någonting som du medvetet har valt att inte berätta för personalen? Tänk utifrån de områden som föregående frågor har behandlat och ge gärna flera exempel. Om så är fallet, hur kommer det sig att du valde att inte berätta detta?

Kön

Har du tankar om hur personalen ser på kön? (Vi tänker ex. på kön som något medfött eller kön som något socialt).

Förmedlade personalen några specifika tankar kring kön till dig? I så fall, på vilket sätt och i vilka sammanhang?

Din relation till personalen i utredningsteamet

Finns det någon personal i utredningsteamet som du har träffat/träffar mer ofta än andra?

Hur skulle du beskriva din relation till de olika personerna som ingår i personalen i utredningsteamet?

Skiljer sig dina relationer till de olika personerna i utredningsteamet åt? I så fall, på vilket sätt?

Känner du att du kan/har kunnat anförtro dig mer åt någon särskild personal i utredningsteamet?

Känner du att det finns/har funnits någon personal i utredningsteamet som har fört fram dina intressen mer än andra?

Finns det något mer som du vill berätta om som inte har berörts hittills i intervjun?